

UNDERSÖGELSER

OVER

HVALDYRENE

AF

DAN. FREDR. ESCHRICHT.

PROFESSOR VED KJÖBENHAVNS UNIVERSITET.

FÖRSTE AFHANDLING.

BEMÆRKNINGER

OVER

CETOLOGIENS TIDLIGERE OG NÆRVÆRENDE SKJEBNE.

Hvaldyrene (Cetaceerne) have altid hørt og høre endnu til de mindst nöiagtigt kjendte Dyr, hvad enten vi tage Hensyn til Artsbestemmelsen og den geografiske Udbredning eller til Anatomien og Physiologien.

Denne Sætning, der i sin Almindelighed indrømmes af alle Zoologer og Zootomer, gjelder naturligviis i meget forskjellig Grad for de forskjellige Slags Hvaldyr*).

For *Delphinerne* gjelder den vel i det hele taget mindst. Flere Arter af disse have endog tilbudt en rig Leilighed til Undersögelse, og Leiligheden er bleven benyttet af mange udmærkede Forskere. Saaledes især de *Delphinarter*, der til visse Tider af Aaret indfinde sig ved bestemte Kyststrækninger og blive Gjenstand for en regelmæssig Fangst.

Delphinerne nemlig, og *Hvaldyrene* overhovedet, ere vandrende Dyr, og deres Vandringer ere, som Dyrenes i Almindelighed, underkastede en vis Grad af Regelmæssighed. — *Marsvinene* vise sig f. Ex. om

*) De saakaldte græsædende Hvaldyr (Cetacea herbivora) vil her intet Hensyn tages til, da Forfatteren, efter Blainville og Owen (Proceedings of the zoological society of London Part VI 1838 Pag. 44—45), maa ansee dem for enten at høre til Pachydermerne eller at danne en egen Orden. Rigtigheden af, at de efter deres hele Bygning aldeles ikke kunne stilles sammen med Cetaceerne, har Forfatteren overbevist sig om ved Dissection af en ung Dugong, sendt fra Leiden til Universitetets zootomiske Museum i 1843.

Foraaret (Marts—Mai) i Isefjorden — komme altsaa nordfra; om Efteraaret og Vinteren gaae de derimod sydfra ind i det lille Bælt. Dette kan neppe forklares anderledes, end at de om Foraaret gaae ind i Östersöen, og da let forville sig i de nordlige Fiorde, om Efteraaret og Vinteren derimod söge tilbage til Kattegattet. Hvorvidt iövrigt denne deres Forandring af Opholdstedet skeer alene for at jage Vaarsilden og Höst-silden, eller maaskee for at söge det aabne Hav under den strænge Vinter — kan her forelöbigen henstilles uafgjort. — Om *Delphinus delphis* beretter Belon (l'histoire naturelle des estranges poissons marins Paris 1551 4to Cap. XXXIX pg. 25, b) ifölge Opgivelsen af Kystbeboerne ved det sorte Hav, at den hvert Aar paa en bestemt Tid gaaer fra Middelhavet gjennem Marmorahavet til det sorte Hav, i hvilket den opholder sig en vis Tid förend den vender tilbage. — Paa de Kyststrækninger, hvor saaledes Delphinflukke aarligen vise sig, har almindeligviis Fangsten været i Gang fra ældgammel Tid. Fiskerne have snart maattet lægge Mærke til, at disse Flokke af store Dyr lade sig skræmme af ethvert voldsomt Slag paa Vandets Overflade og af Stöien i Baadene, altsaa kunne jages ligesom paa en Klappejagt og drives op paa lav Grund, hvor de maae blive et let Bytte. — Aristoteles omtaler denne Fangemaade som brugt ved Grækenlands Kyster (Historia animal. IV Cap. 8. 6, Edit. Schneider; Edit. Scaliger Pg. 479). Fiskerne omringede Delphinerne med deres Baade og dreve dem tæt sammen, gjorde derpaa pludselig en stærk Stöi, og jöge dem derved ind paa Strandbredden, hvor de löb sig fast. Lignende Fangst synes at have været brugt i det höie Norden för det 12te Aarhundrede, thi det hedder i Kongespeilet (Einersens Udgave Pag. 120—21) at „*Hnidinger*” (som formodentlig er Grinden, *Delphinus globiceps*, skjöndt de siges hverken at have Tænder eller Barder) „blive idelig fangne og jagede op paa Land i Hundredetal, og er det megen Underholdning for Folk hvor mange af dem blive fangne”. — Som bekjendt, drives Grindefangsten paa en ganske lignende Maade endnu ved

Færøerne (see derom: Debes, Færoæ & Færoa reserata 1673. Pag. 155—162, men især Lyngbye i Tidsskrift for Naturvidenskaberne 1825 4 Bd. Pag. 204—252) og ved Norge i Skogsvang i Sunds Præstegjæld, Søndre Bergenhuus Amt, hvor de kaldes Springhvaler eller Springere (see: I. Kraft Topographisk statistisk Beskrivelse over Norge Pag. 611; Blom, Reise i Nordlandene og igjennem Lapland til Stockholm i April 1827; fremdeles N. Hertzberg og Greve i Tillæg til Morgenbladet Nr. 190, 1840). Samme Fangemaade anvendes fremdeles ved Middelfart for Marsvinene, og den har vistnok ogsaa her sit Udspring fra ældgammel Tid. Et eget Interessentskab af Marsvinefiskere i Middelfart bestaaer for Tiden (efter Hr. Capt.-Lieutenant Irmingers venskabelige Meddelelse) af 50 Personer; men i Aaret 1593 talte det 56 Medlemmer (Jon Erichsen i Islandske Literatur-Selskabs Skrifter for 1781). (Ved Jægerspriis fanges Marsvinene med Garn, en Fangemaade, der vel er ulige yngre). Om lignende Foreninger ved Frankrigs Kyster i det 11te Aarhundrede see Cuvier Oss. foss. VI, 274.

Fra saadanne regelmæssige Fangesteder havest almindeligviis den sikkreste og bedste Leilighed til at erholde visse Delphinarter til Undersøgelse. Imidlertid fanges, som bekjendt, ogsaa paa mangfoldige andre Steder af de europæiske Kyster af og til Marsviin eller andre Delphinarter, og da de fleste ikke ved deres Størrelse yde betydelige Vanskeligheder for Transporten eller have synderlig Pengeværdi, maae de altid temmelig let have været at faae for Naturforskerne.

Det er udentvivel fra Delphinernes Undersøgelse, at Aristoteles gjorde de meget rigtige Angivelser om Hvalerne overhovedet, at de ere varmbloedige, lungeaandende Dyr, at de føde levende Unger og give dem Die, altsaa have Charactererne for Pattedyr. Senere er især Marsvinets Anatomie saa ofte og tildeels saa godt bleven behandlet, at idetmindste denne Hval kan siges at være omtrent lige saa nøie kjendt som de fleste andre Pattedyr. (Literaturen see især hos Rapp die Cetaceen 1837 pag.

8—9 og pag. 19. Dertil er endnu kommet de senere anatomiske Under­ søgelser af Stannius i Erster Bericht von dem zootom-physiol. Institute der Univers. Rostock 1840 og Müllers Archiv 1841). — Ogsaa flere andre Delphinarter kjendes baade i ydre Form og Skelet tilstrækkeligt nøie for Artsbestemmelsen (see især Schlegel Abhandlungen aus dem Gebiete der Zoologie und vergl. Anatomie 1 Heft Leipz. 1841); men om mange andre Arter kan dette neppe endnu siges at være Tilfældet, og til de indre Organers Form slutter man i Almindelighed kun fra Marsvinets eller den egentlige Delphins, endskjönt f. Ex. D. Orcas meget afvigende Levemaade turde gjøre Paalideligheden af denne Slutning temmelig tvivl­ som. — Til en nøiere Kundskab om de nordiske Delphiner haaber jeg i det Følgende at kunne levere nogle ikke uvigtige Bidrag.

See vi fra Delphinerne först hen til det nærbeslægtede Hvaldyr, som de nyere Zoologer have kaldt Hyperoodon, da har dette Dyr fra ældgammel Tid været velbekjendt ved alle de nordlige Haves Kyster, i Norge under Navn af Nebbehval (rigtigere Næbhval), i Island som Andhvalur eller Andarnefia, paa Færøerne som Dögling. I Systemet fik det (ved Pontoppidan og O. F. Müller) Navn af Balæna rostrata, men ved en besynderlig Feiltagelse (af Otto Fabricius) overførtes dette systematiske Navn paa en Bardehval. Derved gik Næbhvalen aldeles i Glemme hos Zoologerne, og den maatte opdages paa ny ved de engelske og franske Kyster. Den opstilledes derefter under Navnet Delphinus bidens, senere Ancyloodon, Heteroodon og endelig Hyperoodon, hvilke sidste Navne nok­ som tilkjendegive de overmaade urigtige Forestillinger, man i nyere Tid har havt om den. Skelettet har iøvrigt været underkastet Cuviers clas­ siske Bearbejdelse, og af dets Involde haves en kun alt for lidet paaagtet Beskrivelse ved J. Hunter (i „Observations on the structure and oeconomy

of whales", Philos. transact. Vol. 77, 1787). I en følgende Afhandling vil man finde flere Oplysninger om dette Hvaldyr, hentede fra nogle særdeles vel vedligeholdte Dele, som Hr. Districtslæge Haalland har nedsendt fra Vestmannö 1859.

Af *Narhvalen*, om hvis Tand i Middelalderen herskede saa eventyrlige Forestillinger, haves nu ikke alene flere velvedligeholdte Skeletter, men ogsaa den ret gode Afbildning af Scoresby (Account of the arctic regions 2. Tavle 15). Den synes altid at have holdt sig til det høie Norden, og kun i ganske enkelte Tilfælde at have naaet til Nordsöen (f. Ex. det 1736 ved Kysten i Omegnen af Bremen forulykkede Individ, see Albers Icones ad illustr. anat. comp., og det samme Aar i September i Elben indbjergede, see Anderson Nachrichten von Island &c. 1746 8vo. pg. 204). At der skulde gives flere Arter af denne paa-faldende særegne Form, er der ingen Anledning til at formode. Den Fabriciske *Monodon spurius*, *Delphinus anarnacus*, er, som i en følgende Afhandling vil vorde efterviist, ikke andet end Næbhvalen. Dens indre Organer ere iøvrigt meget lidt kjendte. (Hjertet beskrevet af I. A. Albers i Vidsk. Selsk. Skrifter for 1808 Pag. 179). At den lange Tand sidder i Overkæbebeenet, og ikke i Mellemkæbebeenet, blev, forunderligt nok, først viist 1837 af Rapp (die Cetaceen pag. 46).

Af *Kaskelotter* kjendes ikke andre Arter end den af Hvalfangerne saakaldte „*Spermhval**)” (Sammenl. Beale the natural history of the Sperm Whale London 1859 Pag. 22). — Denne vides, ifølge Hvalfangernes Erfaringer, at have sit Hovedopholdsted i Sydhavet, fornemmeligen in-

*) Denne Benævnelse, skjönt en Efterligning af det engelske „Sperm-whale” og kun en Forkortning af det meget betegnende „Spermacet-whale” synes at være nok saa antagelig som „Kaskelot”, der ifølge Cuvier (osseme. foss. V. I. pg. 323) er et baskisk Ord af „Cachau” = en Tand.

denfor Vendekredsene omkring de forskjellige Ögrupper og nordpaa til omtrent 40° nordlig Brede især ved Japan. I mindre Mængde træffes den i Atlanterhavet, saasom ved de Capoverdiske Öer og ved Azorerne (40°), hvor endnu enkelte Hvalfangere gaae paa Jagt efter den*). Fra Atlanterhavet streifer den ikke sjelden ind i Canalen mellem England og Frankrig, eller henad Skotlands Kyster, i enkelte Tilfælde selv op til Island. Syd paa træffes den endnu om Cap Horn, hvor navnlig Hr. Schneider — som jeg senere vil faae Leilighed at omtale — saae flere store Individuer i de sidste Dage af December 1842. — Den træffes sædvanligen i store Flokke (Schools), der enten dannes af Hunnerne med deres Unger og enkelte Hanner som Førere, eller af lutter unge Dyr; de gamle Hanner gaae oftest enkelte.

Spermhvalerne leve fornemmelig af Blæksprutter, desforuden kun af Fisk (Beale Sperm Whale pag. 54), og ere aldeles fredelige Dyr (Beale l. c. pag. 4—8), kun at Hannerne indbyrdes føre blodige Kampe (Beale l. c. pg. 57).

De ældre Forestillinger om Kaskelotter vare meget forskjellige herfra. Man antog flere forskjellige Arter, indtil Cuvier med udmærket Kritik viste (Ossem. foss. V. I. pg. 528—538), at disse alle, paa *Physeter macrocephalus* nær, kun vare at ansee for store Delphiner, og Rigtigheden heraf kan jeg, ved Capt. Holbølls Meddelelser, navnlig bekræfte med Hensyn til de af Otto Fabricius anførte *Physeteres*. Hans Ph. *Catodon*, Grönlændernes „Pernak“, er nemlig virkelig, om ikke den egentlige *D. orca*, saa dog en nærbeslægtet, hidtil ubeskrevet Form, og hans Ph. *microps*, Grönlændernes „Ardluk“, er (ikke just *D. globiceps*, som Cuvier formodede, men) den egentlige nordiske Sværdfisk (*D. orca*), kjendelig ved sin paafaldende høie Rygfinne. — Man antog fremdeles, og saaledes

*) 1839 f. Ex. traf Capt. Södring (see hans Dagbog udgiven af Holbech Rbhvn. 1841 Pag. 12) ved Azorerne en Skonnert-Brig, som kun agtede at fiske der og under Africas Vestkyst.

selv Cuvier, at Kaskelotterne vare glubende Dyr, der ikke alene anfaldt Sælene, men ogsaa andre store Hvaler. Men dette beroede sikkerlig kun paa en Forvexling med de glubende Delphiner (Sværdfisk, *D. orca*), en Forvexling, der lettelig opstaaer naar, som ofte skeer, Naturforskeren kun faaer Tænderne til Undersøgelse, thi Sværdfisketænder ligne tildeels, og ere tildeels næsten lige saa store som Tænder af middelmaadig store Spermhvaler. — Endelig meente man med god Grund at kunne antage Kaskelotterne for en maaskee endog fortrinsviis til den nordiske Fauna hørende Form, thi ikke alene hine feilagtig for Kaskelotter antagne Delphiner, men ogsaa den virkelige Spermhval, *Physeter macrocephalus*, kjendtes fornemmeligen ved de Individuer, der jevnlig drev ind paa Rysterne af Holland, England og Skotland, i enkelte Tilfælde ogsaa af Holsteen (navnl. 1720, 31 Dcbr. see Anderson Nachrichten von Island, Grönland &c. Pag. 216). — Den vidstes fremdeles at have været kjendt ikke alene af de gamle Islændere (under Navn af „Burhval“ eller „Bardhval“, see Kongespeilet, Einersens Udgave Pag. 127), men ogsaa af Grönlænderne (under Navn af „Kigutilik“, see Fabricii Fauna groenl. Pag. 41).

For nærværende Tid viser Kaskelotten sig imidlertid saa godt som slet ikke i de nordlige Farvande. I Davisstrædet have de engelske Hvalfangere, saavidt vides, aldrig truffet den (see Beale l. c. pg. 188), og Capt. Holböll, som i 15 Aar har været første Embedsmand i den sydlige Halvdeel af de danske Besiddelser i Grönland, har ikke alene aldrig seet noget Spor til den, men ved at forelægge Grönlænderne Tegningen af den har han fundet, at denne Form end ikke som et Minde nu for Tiden er dem bekjendt. Ved Hollands Ryster synes den sidste Inddrivning af en Kaskelot at være indtruffet i Aaret 1781. (See Bodel Nyenhuis i *Algemeene Konst en Letter-Bode voor het Jaar 1836* Nr. 10, 11 og 58).

Det er unægtelig paafaldende, at dette Hvaldyr i den Grad kan være forsvundet i de nordlige Farvande. Flere Zoologer antage, at den i Norden forhen temmelig almindelige Kaskelot kan have været en fra

den i Atlanterhavet og Sydhavet levende Spermhval forskjellig, nu saa godt som udryddet Art; Andre mene, at Kaskelotten lidt efter lidt er fortrængt fra de nordlige Farvande til de sydlige og især til det store Verdenshav. Men begge Antagelser synes ikke at stemme med den Kjendsgjerning, at Kaskelotterne ingenlunde ere blevne forfulgte i de nordlige Have, at tvertimod en egentlig Kaskelotfangst næsten slet ikke synes der at have været drevet. Der foreligger ingen sikker Jagttagelse, som kunde berettige til at antage en Artsforskjellighed, og Spermhvalens Forsvinden i Norden lader sig heelt vel forklare af dens voldsomme Forfølgelse i Atlanterhavet fra Midten af det 18de Aarhundrede. Vi kunne vel antage, at Spermhvalerne forhen ligesom nu fortrinsviis have holdt sig til de varmere Himmelströg, men at de, saalænge deres Mængde endnu var betydelig i Atlanterhavet, meget hyppigere derfra streifede ikke alene ind i Nordsöen men ogsaa nordpaa til Farvandet om Island og Baffinsbugten. De i disse nordlige Farvande jagttagne Kaskelotter gik næsten altid enkelte eller parviis, ikke i Flokke. (Den af Anderson anförte Meddelelse fra en Grönlandsfarer om en Flok Kaskelotter i Davisstrædet er i alt Fald meget usikker, og det kan meget sandsynligen have været en Grindeflok). — Paa den nordligste Deel af Frankrigs Vestkyst derimod, nemlig i Audiernebugten inddrev i Aaret 1784, 14de Marts, en heel Flok af 50 Individuer (Bonnaterre Cetologie Pag. 15); men denne Kyst ved Atlanterhavet ligger kun 8° nordligere end Azorerne, hvor Spermhvalerne endnu for Öieblikket ere ret hyppige.

I Middelhavet synes Kaskelotterne altid at have været sjeldne Gjæster, skjönt flere Exempler kjendes af Individuer forulykkede paa Italiens Kyster og der benævnedes Capidoglio. Cuvier antager rigtignok at de Gamles Orca kunde have været en Kaskelot (Plinii libri de animalibus ed. Cuv. Vol 2dum Paris 1828 Pag. 9 Note 3; Ossem. foss. V. 1. Pag. 287), men han gaaer derved ud fra den Forudsætning, at Kaskelotterne ere glubende Dyr, hvilket efter de nyere Erfaringer har viist sig at være urigtigt.

Aristoteles synes tydeligen at have characteriseret Kaskelotten under Navn af Phalaina (de animalibus Lib. I. Cap. V, Ed. Schneider Cap. IV) derved, at Blæsegattet sidder paa Panden, medens det hos andre Hvaldyr sidder i Nakken, en Character, der er langt sikkrere — naar man ved Panden forstaaer den forreste Deel af Hovedet paa det levende (eller med de blöde Dele endnu beklædte) Dyr — end den af de Nyere mere hyppigt anførte Character, at Kaskelotten har Tænder i Underkjæben alene, da den, som bekjendt, har smaa Tænder i Overkjæben, i alt Fald skjulte i Gummen.

Aristoteles's nærmeste Efterfølgere kjendte intet til Kaskelotterne, og overførte Navnet Phalaina paa Bardehvalerne, som Aristoteles havde kaldt Musculus. — Senere lærte man Kaskelotterne at kjende i meer eller mindre ufuldkomne Tegninger af de især ved Hollands Kyster indstrandede Individuer. See f. Ex. Jonstonus de piscibus & cetis Amstd. 1657 Tab. 42. Om en egentlig Kaskelotfangst ved de europæiske Kyster haves ingen bestemte Angivelser. At imidlertid de i Middelalderen af Baskerne fangne Hvaldyr tildeels have været Kaskelotter, er meer end sandsynligt saavel ifølge Biskaierbugtens Beliggenhed som ifølge bestemte Angivelser, hvorom længere henne vil vorde Tale.

Kaskelotfangsten synes iøvrigt at være udsprungen fra Amerika, hvor de Indfödtte allerede meget tidligt siges at have drevet den ved Rastespyd, hvortil var fæstet en kort Line med en stor Blok af let Træ, for at udmatte den saarede Hval under Dykningen. (Beale the Sperm-whale pag. 138*). Anglo-Amerikanerne begyndte Kaskelotfangsten fra

*) I Oppians Halieutica (5te Bog 46—350 Vers) findes en vidtløftig poetisk Beskrivelse af en Hvalfangst, som aabenbart ikke er taget efter Naturen, og hvori f. Ex. anføres at man anvendte en colossal Medekrog hvorpaa var fæstet Leveren eller Overarmen af en Oxe (Vers 148), men for hvilken dog en sand Begiveuhed synes at ligge til Grund. I denne Beskrivelse tales navnlig om store oppustede Blærer, der vare fæstede til Medekrogens Toug, for at tvinge Hvalen opefter. Dyret beskrives som meget colossalt, og med store Tænder. Det vil vistnok være höist vanskeligt at finde, hvilket Hvaldyr her muligviis kan være meent, især naar det ikke kan op-

Boston 1720 (Phil. transact. Vol. 33 Nr. 387 pg. 259) först nær Kysten, senere stedse længere ude i Atlanterhavets varmere Zoner. 1771 var den i fuld Gang fra Nord-Amerika, 1775 fra England (Beale 142), derpaa fra Frankrig. Omtrent 1782 gik ogsaa fra Danmark et Skib paa Kaskelotfangst i Atlanterhavet ved Brasiliens Kyster (Schr. der Berlin. Gesellsch. naturf. Freunde 5 Bd. Pg. 463).

Ved denne, især i sidste Halvdeel af det attende Aarhundrede, med saa megen Iver drevne Fangst mindskedes i Atlanterhavet Kaskelotternes Antal overordentlig. Fra samme Tid er det ogsaa, at de næsten forsvandt i de mere nordlige Farvande, skjönt de her aldrig vare blevne forfulgte, et tydeligt Tegn paa, at de tidligere her forekomne Individuer tillige og maaskee fornemmelig havde deres Hjem i Atlanterhavets varmere Egne. Det sidste bekendte Tilfælde af en i Nordsöen forulykket Kaskelot indtraf, som ovenfor anført, 1781.

I det 19de Aarhundrede fik Spermhvalfangsten derimod et heelt nyt Opsving, da man begyndte at drive den i Sydhavet og der gjorde et meget rigt Udbytte. Spermhvalfangsten i Sydhavet er endnu i fuld Flor og drives med störst Iver fra England, idet flere Hvalfangerskibe herfra ene og alene holde sig til Spermhvalerne, medens fra Amerika og Frankrig baade udsendes færre Skibe og kun saadanne, der tage Rethvaler og Spermhvaler ifleng og almindeligviis fleest af hine. Med lignende Bestemmelse udrustedes 1839 den förste Sydhavsfarer fra Kjöbenhavn ved Handelshuset Holm og Sönnner, nemlig Barkskibet Concordia, Capt. Södring. Der fangedes kun 3 Spermhvaler (Decbr. 1839), men 20 Rethvaler Östen for Ny-Zeeland. (See Capt. Södrings Dagbog ved Holbech Kbhvn. 1841). 1841 udrustedes samme Skib paa ny og fangede (ifölge den ombordværende Læge, Hr. Schneiders, venskabelige Med-

lyses, hvorfra Oppian har hentet Beretningen. Han selv levede kun i Lilleasien (Cilicien), paa Öen Melile i det adriatiske Hav (delende sin Faders Forviisning) og i Rom, i Begyndelsen af det tredje Aarhundrede.

delelse) 5 Kaskelotter — hvoraf de 4 i Atlanterhavet (nemlig 3 ved Tenerifa October 1841 og 1 ved Tristan d'Acunha i Novbr. s. A.) — og 1 i Sydhavet (ved Jarvies Öen næsten under Linien i October 1842), men 18 Rethvaler. Endelig er i Aar, 1844, af samme Handelshuus et større Skib udrustet til Sydhavet under samme Fører.

Enhver maa fra først af antage, at denne nu saa ivrigt drevne Hvalfangst i Sydhavet tilbyder en god og let Leilighed til Erhvervelsen af anatomiske Gjenstande af Spermhvalen, og maaskee lægge det de ombordværende meer eller mindre for Naturvidenskaben Interesserede til Last, at denne Leilighed næsten aldrig benyttes. Ved nöiere at erfare, hvorledes den ufravigelige Fremgangsmaade er med de fangne Spermhvaler, seer man imidlertid let, at Leiligheden til videnskabeligt Udbytte derved er meget mislig, og at der navnlig er meget lidt Haab om at faae Skelet eller Indvolde endog af et mindre Dyr nogenlunde fuldstændigt ad denne Vei. (Af et større Dyr vilde Kroppen end ikke kunne bringes ombord til Skelettering.) For at oplyse dette, være det tilladt at hidsætte Fremgangsmaaden ved Afspækningen eller „Flensningen“ efter de Meddelelser, jeg skylder Hr. Schneider, der som Læge deeltog i det danske Hvalfangerskib Concordias anden Reise 1841—43.

Saasnart Hvalen er dræbt, bugseres den til Skibet og fastgjøres til Siden af det. To „Stillinger“ af brede Planker anbringes udvendig paa samme Side og tjene til Støtte for to af Baadstyrerne, der ved Hjælp af smaa Spader med meget lange Skafter udføre Afspækningen. Om Livet have de et Bælte, hvori et Sikkerhedstoug er fastgjort. — Om den ene af Hvalens Finner anbringes en Kjetting*); den heises i Veiret og sættes af i Ledet. I Sammenhæng med denne Finne afskæres nu

*) Beale beretter (Sperm-whale pg. 135) at Spækkets Afløsning begynder med, at Een med et Sikkerhedstoug om Livet stiger ned paa Hvalen, for at fæste en Krog i Spækket, og han beskriver denne Forretning („to hook on“) som meget farlig og i haard Sögang yderst anstrængende.

Spækket i Form af en Strimmel, $1\frac{1}{2}$ —2 Alen bred; Strimlen skæres i Skruengang omkring Hvalens Krop heelt ned til Halen, og under dens Afløsning maa man altsaa dreie dette colossale i Vandskorpen hængende Legeme lige saa mange Gange, som Strimlen gaaer skruformigt omkring det (omtrent 9—10 Gange). Naar Finnen er kommen ombord, stikkes et rundt Hul i den medfølgende Strimmel, og deri indbringes et Öie af et tykt stærkt Toug, som fæstes ved en bred Tverpind. Derpaa afskæres Finnen, der bruges ituhugget som Brændsel under Trangryderne. Strimlen opheises til under Mærset; man stikker da atter Hul i den nederste Ende af Strimlen, indbringer Slingen og Tverpinden, og gennemskærer Strimlen ovenover. Det opheisede Stykke fires ned i Storlugen, og man begynder nu paa det næste Stykkes Opheisning. Til Opheisningen bruges altid to Tailler, den ene bærer det Stykke, der er opheiset og derpaa nedfires, den anden er fæstet i det næstfølgende Stykke, saa at ingen Forsinkning finder Sted. Fra Storemørs gaae Taillelöberne hen til Fokkemørs og derfra ned til Spillet. Her ere alle de Folk anbragte, som kunne undværes, thi der maa en betydelig Kraft deels til at løfte det store Stykke Spæk, der fra Hvalen naaer op til tæt under Mærset, og deels til at afrive det fra Hvalkroppen. I uroligt Veir er Afspækningen et farefuldt Arbeide for de dermed nærmest Beskjæftigede; ja selv det övrige Mandskab er ofte udsat for Beskadigelse derved. Skibet slingrer og krænger i Reglen meget stærkt, medens Masten sukker og knager under den svære Vægt; mange skarpe Instrumenter haves i Brug, og naar, som undertiden skeer, Strimlen slipper, idet den lösskæres, kan den, ved at slingre frem og tilbage, knuse hvad den træffer paa.

Saasnart det sidste Spæk er aftaget, overgives Skroget til Bölgerne og disses graadige Beboere, thi Hundreder af Haier samle sig ofte omkring Byttet. — Hovedet skæres (Beale Sperm-Whale pg. 186) af i Begyndelsen af denne „Flensning”, og man lader det flyde til Skibets Agterende, indtil den er fuldendt og Skroget gjort los. Da hales Hovedet

frem og aabnes, for at den flydende Spermacet kan üses ud. Den hele Masse af blöde Dele överst og fortil paa Hovedet („the junk”) skæres af og heises, medens det Övrige af Hovedet gaaer til Bunds, ombord for at skæres i lange fiirkantede Stykker. Kun af smaa Spermhvaler tages ofte hele Hovedet ombord.

Man vil let indsee, at medens en saadan Reise paa Hvalfangst giver den meest udmærkede Leilighed til at studere Dyrets Levemaade og Opholdsteder, tildeels ogsaa til at gjöre sig bekjendt med dens ydre Former, giver den kun höist ringe Leilighed til at bjerge Skelet og Indvolde, end sige til at anstille en grundig anatomisk Undersögelse paa selve Stedet. Intet Under da, at medens vore Kundskaber om Spermhvalen i de först anförte Henseender i den sidste Tid have vundet saa meget (Literaturen see hos Schlegel: Abhandlungen aus dem Gebiete der Zoologie und vergleichenden Anatomie 1 Heft. 1841 Pag. 34), ere de derimod i Henseende til Dyrets indre Bygning blevne aldeles tilbage. Kun deres Skelet kjendes temmelig fuldstændigt (Cuvier Ossem. foss. V. I. Pag. 338—348) efter Exemplarer fra tidligere Indstrandinger ved europæiske Kyster, deres blöde Dele saa godt som slet ikke.

Bardehvalerne adskilles med Rette först og fremmest i de to Slægter: 1) *Balæna stricte sic dicta*, Bardehvalerne uden Rygfinne og uden Bugfurer, de nyere Hvalfangeres „*Rethvaler*” *), og 2) *Balænoptera*,

*) Navnet „*Rethval*” have de nyere danske Hvalfangere optaget efter det engelske „*Right-whale*”, skjönt de ældre Benævnelser: „*Hvalfisk*” eller „*Hval*” eller „*Fisk*” dog endnu bestandigen ere meget almindelig brugte. Det islandske „*Sletbag*” vil vistnok have langt större Vanskelighed med at faae Borgerret i det danske Omgangssprog, idetmindste hos Hvalfangerne, der rimeligviis aldrig have hört dette Navn og derimod ideligen höre den engelske Benævnelse. Unægteligen lyder Ordet „*Rethval*” ogsaa bedre i danske Ören end „*Sletbag*”.

Bardehvalerne med Rygfinne og med Bugfurer: *Rörhvalerne* eller, som de ogsaa passende kaldes, „*Finhvalerne*“. Af disse have de første, som bekjendt, i flere Aarhundreder været Gjenstand for en overordentlig ivrig Fangst, de sidste mangfoldige Gange været indbjergede ved de europæiske Kyster, og det maa forekomme Enhver ved første Øiekast ubegribeligt, at saavel hine som disse desuagtet ere overmaade ufuldstændigt kjendte, ja at den i Spidsen for denne Afhandling stillede Sætning netop for dem gjelder i fuldeste Maal, nemlig at de høre til de mindst nøiagtigt kjendte Dyr, hvad enten vi tage Hensyn til Artsbestemmelsen og den geographiske Udbredning eller til Anatomien og Physiologien.

Af Rethvalerne adskiller man siden Cuvier almindeligviis to Arter: den nordlige, *Balæna mysticetus*, og den sydlige, *B. australis*. Det er ikke usandsynligt, at under hvert af disse Navne indbefattes idetmindste to forskjellige Arter. Om *B. australis* antager selv Cuvier det (Ossem. foss. V. 1. pg. 568—69), og om *B. mysticetus* bringes man idetmindste til at formode det ved flere saavel ældre som nyere Angivelser (Scoresby Acc. 2, 211).

Men i hvert Fald synes Hvalfangerne at kjende alle de sydlige Rethvaler fra de nordlige ved deres mindre Størrelse, livligere Bevægelser og især derved at de ere besatte med visse Cirripeder, nemlig *Coronula balænaris*, de Ældres *Balanus polythalamius compressus*, og *Tubicinella* (paa hvilken jeg atter har fundet en egen lille Otion, meget forskjellig fra *Otion auritum*). Disse Cirripeder sidde især paa Kronen (o: den överste Deel forrest paa Snuden) ofte saa tæt, at denne faaer en ganske hvid Farve. (*Tubicinella* sidder, efter Hr. Schneiders Meddelelse, kun paa Kronen, *Coronula* desuden især paa Halen og Finnerne. De Söfarende spise dem og angive deres Smag lig den af Hummer). — Paa de nordlige Rethvaler vides aldrig at være iagttaget *Balaner* (hvorimod atter *B. Boops* Fabr. ganske almindeligen er besat med *Diadema balænaris*). See

f. Ex. Scoresby Account 1, 473—474; Chemnitz Schriften der Berl. Gesellsch. nat. Freunde 5 Bd. pg. 465 og Conchyl. Tom. VIII pg. 296.

Den nordlige Rethval eller, som den ogsaa kaldes, *Grönlandshvalen*, *Balæna mysticetus* L, Islændernes „Sletbokr,” er ved den levende Forfølgelse, som den var underkastet især i det 17de og 18de Aarhundrede ved Spitzbergen og i Aarene 1818 (efter Ross's og Parry's første Reiser) til 1850 i Indløbet til Barrow-Street, aflaget saa overordentligt i Antal, at dens Fangst, der forhen dreves af flere hundrede Skibe aarligen, nu neppe sysselsætter meer end en halv Snees engelske Skibe (især fra Hull) i Baffinsbugten. Omkring Spitzbergen, hvor den forhen færdedes i overordentlig Mængde, synes den næsten at være udryddet, og det Samme gjelder om St. Lorenzbugten. Sædvanligviis tænker man sig herved, at Grönlandshvalen ikke blot er formindsket i Tal, men ogsaa at den lidt efter lidt har trukket sig mere tilbage mod Nordpolens evige Iis. Var denne Forestilling rigtig, saa maatte Rethvalerne tidligere, da de forekom hyppigere ved Spitzbergen og St. Lorenzbugten, have været sjældnere i Baffinsbugten; men dette lader sig ingenlunde eftervise, thi den første Søfarende i denne Bugt, Baffin, 1616, traf her Hvaler i Mængde (Scoresby Acc. 1, 87—88). — Forandringen i den nordlige Rethvals geographiske Udbredelse maa vel altsaa snarere forklares omtrent paa samme Maade som den Forandring, der er foregaaet i Spermhvalernes Udbredelse (see Pag. 158). Det er bekjendt, at ikke alene blandt Standdyrene, men ogsaa blandt Trækdyrene hvert Individ med sit Afkom eller sin Familie holder sig til et vist indskrænket Strøg af den hele Region, hvori Arten er udbredt. At dette ogsaa gjelder for Hvalerne overhovedet, lærer man blandt andet af et Exempel, som er fortalt i Sibbalds Phalænologia nova (Pag. 83). En Rörhval nemlig (afbildet sammesteds Tavle 5), som fangedes i en Bugt af Skotland, havde i 20 Aar været kjendt af Fiskerne paa et Hul i Rygfinnen, og deraf faaet Navnet „Hollie-Pyke”. — Rethvalens Forsvinden ved Spitzbergen og St. Lorenzbugten kan saaledes vel forklares ene og alene

derved, at fortrinsviis de Individider ere udryddede, der paa en vis Tid af Aaret søgte Tilflugt til dette Sted. Efter denne Anskuelse vil Udbredelsen, skjøndt betydeligen indskrænket, dog ingenlunde kunne siges at være forrykket. — Hvor betydelig man iövrigt har at tænke sig denne Indskrænking, med andre Ord, hvor langt Syd paa man egentlig bör antage at den nordlige Rethval tidligere har strakt sig, er naturligviis overmaade vanskeligt at bestemme. At den tidligere regelmæssigen har sværmet omkring de europæiske Kyster, og at det navnlig var denne Hval (see Cuv. oss. foss. V. 1. pag. 361), der i det 11te—15de Aarhundrede var Gjenstand for en ivrig Fangst i Biskaierbugten, kunde maaskee finde Medhold deri, at Sydhavets Rethvaler endnu den Dag i Dag fjerne sig ligesaa meget fra den sydlige Iisregion, som Biskaierbugten er fjern fra den nordlige. Sydhavets Rethvaler træffes nemlig i Atlanterhavet indtil 27° sydlig Brede (Scoresby Acc. 2, 529), saavel ved den afrikanske Kyst (Wall-wyk) som ved den amerikanske (St. Catharina), og i Sydhavet ved Amerikas Kyst til 30° (Coquimbo). Talrigst synes de i den sydlige Deel at være (Novbr., Decbr., Januar og senere i May, Juni, Juli, deres Kalvetid) ved Ny-Zeeland (Södrings Dagbog Pag. 35—36), der ligger under 38—40°, altsaa betydeligt udenfor Iisregionen. Men det gaaer neppe an, i saa Henseende at slutte fra een Art til en anden. Vi bör meget mere ved Bedømmelsen af det Spörgsmaal, hvorvidt Syd paa den nordlige Rethval tidligere har strakt sig, kun gaae ud fra, at dens Leve-maade dengang i det Væsentlige har været netop saaledes, som den er det for Öieblikket. I denne Henseende bliver det især vigtigt at kjende dens Forholdende paa de forskjellige Tider af Aaret, og Ingen har bedre Leilighed til at give Oplysninger herom, end de paa Grönlands Kyster stadigen bosatte Naturkyndige. Paa Capt. Holbölls Vegne kan jeg herom meddele Fölgende.

Ved Grönlands Vestkyst vise Rethvalerne sig til ingen Tid af Aaret sydligere end 65° (Sukkertoppen). Kun et Par Gange har en

enkelt ung Hval forekommet noget mere Sönder paa, navnlig paa 64° (Godthaab). Ved 66—69° sees Rethvalerne derimod hvert Aar, men ved 66—67° (Holsteinsborg) kun fra December til Marts, ved 68—69° (Diskobugten) fra December til Enden af Juni. De vise sig omtrent samtidig ved hele denne Kyststrækning (fra 66° til 69°), komme altsaa formodentlig Vest eller Nordvest fra. Ved at forlade denne Kyststrækning — den sydlige Deel deraf i Marts, den nordlige i Begyndelsen af Juli — trække de Nord efter. Ved den nordligste Deel af de danske Besiddelser paa Grönlands Vestkyst, 71—75°, (Upernavik District), vides Rethvaler kun at være seet om Sommeren indtil Juli Maaned og om Efteraaret i October og November. I denne Maaned har man selv i de senere Aar undertiden truffet den der i stor Mængde. Fra Juli til October har Rethvalen aldeles forladt hele den beboede Deel af det danske Grönlands Vestkyst. Efter Grönlændernes Beretning skal man derimod hver Sommer see Rethvalen i Fiordene indenfor Kystlandet mellem 71—75°, saasnart Isen tillader deres Ophold der. (Det var ogsaa i Juli Maaned 1616, at Baffin i den efter ham opkaldte Bugt traf de mange Hvaler i *Wostenholme-Sound*, 76½°, og *Whale-Sound*, 77½°. See Scoresby Acc. 1, 87—88).

Denne Trækken af Rethvalen staaer ganske i Overeensstemmelse med Isens Beskaffenhed i de arctiske Have. I August til September Maaned ere disse Have meest aabne, og Rethvalerne sværme da formodentlig især mellem Amerika og Nordpolen; i October og November søge de Baffinsbugten; i December, da Isen ogsaa i den danner et fast Overtræk, drage de Sönder paa til Davisstrædet og til Diskobugten; men i Marts holde de sig allerede mere Nord efter, og i Juli, da Baffinsbugtens Iis brækker, drage de höiere op i den, og forblive der til September, da de atter, udentvivl fornemmeligen gjennem Barrows-Strædet, gjæste Havet nærmest Nordpolen.

Med de ovenstaaende Opgivelser af Capt. Holböll kunne vel ogsaa

de fra Amerika givne Beretninger bringes i Overeensstemmelse. Dudley siger (Phil. transact. Vol. 53 Nr. 587 Pag. 261): „In the fall of the year (September?) the right Whales go westward” (maaskee især gjennem Hudsonsbugten for at drage höiere nordpaa) „and in the Spring they are headed eastward” (ved Grönlands Kyster).

Den nordlige Rethval sees ifølge heraf altid at holde sig meget nær til Isen. At den foretrækker at leve mellem Isen fremfor i det aabne Hav, viser sig (efter Capt. Holböll) ogsaa deri, at den selv i Decbr. og Januar Maaned sees enten at holde sig ved den saakaldte Vestiis, som paa denne Aarstid almindelig findes i Davisstrædet udenfor Holsteinsborg (66—67°) og ned mod Sukkertoppen (65°), eller at opholde sig i Fiordene ved Kanten af den faste Is.

Söge vi at udfinde hvorledes den nordlige Rethval tidligere er bleven iagttaget at forandre sit Ophold til de forskjellige Aarstider i Havet Östen for Grönland, da synes Resultatet at være — som man turde vente — aldeles lignende. — Hvalfangerskibene begyndte deres Fangst ved Spitzbergen altid i Mai eller Juni; i August saaes ingen Rethvaler mere — og de vare da aabenbart dragne mere Nord efter. Scoresby angiver desuden udtrykkeligen (Acc. 2, 214) hvorledes de, undertiden endog alle paa eengang, droge Nord paa, især i Juli. Ogsaa her maa det altsaa antages, at Rethvalerne i August — September Maaned sværmede nærmest Nordpolen. Ved Spitzbergen færdedes de fra Juni til August, altsaa paa den Tid, da de Vest for Grönland vare nordligst i Baffinsbugten. I October og fremdeles i alle Vinter- og Foraars-Maanederne, den Tid, da Hvalerne ere nödsagede til at söge længst bort fra Norpolen, maae de nödvendigviis ogsaa her være gaaede mere Sönder paa, tildeels maaskee hiinsides Nordpolen ind gjennem Beringsstrædet, for hvilken Formodning de af Scoresby meddeelte Erfaringer tale, at Rethvaler ere fangne ved Kamschatka med Harpuner fra Hvalfangerskibe ved Spitzbergen (Scoresby 4, 8—9) — men for störste Delen formodentlig

nærmest Kanten af Isen i Havet omkring Norges og Islands Kyster, maaskee især henad Grönlands Vestkyst; thi Martens angiver udtrykkeligen (Spitzbergische oder Grönlandische Reise Beschreibung Hamburg 1675 pag. 108): „Der Wallfisch hat auff das Vorjar seinen Lauff gegen Westen bei Alt-Gronland und Jan Meyen Eiland. Darnach lauft er gegen Osten bey Spitzbergen“. Grönlandshvalen viste sig tidligere ogsaa regelmæssigen hvert Aar ved St. Lorenzbugten (see Dudley i phil. transactions Vol. 33 Nr. 387), men her ere Forholdene ogsaa meget lig dem i Davisstrædet. St. Lorenzbugten ligger vel paa samme Brede som Biskaierbugten, men den ligger derhos isotherm med Island, og — hvad der er end vigtigere — Strømmen i Davisstrædet nordfra følger altid langs den amerikanske Kyst; Isen fra Baffinsbugten følger med den og ligger om Vinteren i stor Mængde ved denne Bugt og om Nyfoundland (see Scoresby Account 1, 264). Ved Spitzbergen holdt Rethvalerne sig, efter Scoresbys Beretning (Acc. 2, 209 sqq), i Reglen tæt op til Kanten af Isen eller imellem denne.

Ifølge disse Opgivelser, der ere hentede fra de tilforladeligste Kilder, maa man nødvendigviis ansee den nordlige Rethval for et Hvaldyr, der fremfor noget andet, maaskee med Undtagelse af Narhvalen, holder sig i Nærheden af Isen. At enkelte, især unge Dyr, undtagelsesviis skeie ud herfra, og at saaledes enkelte Rethvaler have vüst sig ved Skotlands og Englands Kyster, især i meget haarde Vintre, er hermed let foreneligt; men at større Flokke aarligen skulde have indfundet sig i Biskaierbugtens milde Vande, synes at være uforeneligt med Dyrets Levemaade.

Endnu meget bestemtere vilde denne Mening kunne udtales, hvis man turde stole paa Noëls Angivelse (Tableau historique de la pêche de la baleine Paris an VIII pag. 15), at Hvalerne ikke opholdt sig i Biskaierbugten uden fra Efteraars- til Foraarsjevndøgn; thi Efteraarsjevndøgnet er netop den Tid, hvor den nordlige Rethval holder sig allermeest nordlig, og altsaa paa ingen Maade kunde vise sig Syden for

dens vanlige Grændser. Men det maa tilstaaes, at denne Angivelse af Noël, der med en vis Forbeholdenhed er givet efter de ældste Baskiske Manuscripter*), maatte nærmere undersøges for at vinde Tillid. Hos de ældre naturhistoriske Forfattere, saasom Rondelet, Scaliger, staaer angivet at de indfandt sig, ikke ved Efteraarsjevndøgn, men omtrent paa den korteste Dag af Aaret, i Slutningen af December. „In gæditano oceano non ante brumam conspici balenas” var overhovedet en idelig efter Plinius gjentaget Sætning (hist. natur. Lib. IX Cap. V eller efter andre Udgaver Cap. VI).

Grönlandshvalen maa ifølge Ovenstaaende antages for et Dyr, der udelukkende har holdt sig, ligesom den endnu kun holder sig, til de kolde Himmelegne, navnlig til Nærheden af Isen; Sydhavets Rethvaler nærme sig derimod Linien indtil den 27°. I det Hele taget høre følgelig dog Rethvalerne aabenbart kun til de koldere Zoners Fauna; indenfor Vendekredsene vides aldrig endog noget Individ at være blevet seet. Rethvalerne hiinsides og dennesides Linien ere altsaa skilte fra hverandre ved et meget bredt, for dem ugjennemtrængeligt, Bælte, og man maa fra først af ledes til at antage, at denne Adskillelse falder sammen med den i de to opstillede Arter. Denne Antagelse synes ogsaa at ligge i den Nomenclatur, som den udmærkede Zoolog Dr. Schlegel har foreslaet (Beyträge &c. Heft 1) af de to Arter Rethvaler nemlig *Balena arctica* og *antarctica*; men da maatte ogsaa i Sydhavet de Rethvaler, som i stor Mængde færdes om Ramschatka, høre til hiin, ikke til denne Art, og dog angiver Dr. Schlegel selv (l. c. pg. 36), at disse med større Ret maae tælles til *B. mysticetus antarctica*”, en Angivelse, som jeg idetmindste kan bekræfte derved, at Rethvalerne fra Farvandet om Ramschatka have for paa Snuden („Kronen”) talrige *Coronula* og *Tubicinella* — de cha-

*) „Il parait, d'après les plus anciens manuscrits Basques, que les Baleines n'habitèrent point ce golfe durant toute l'année, & qu'elles n'y séjournoient que depuis l'équinoxe d'automne jusqu'à celui du Printems”.

racteristiske Balaner for Sydhavets Rethvaler. Hr. Schneider, hvis ven-skabelige Meddelelser ovenfor allerede ere benyttede, har deraf medbragt mig flere udmærket smukke Stykker, hvilke ere hensatte i Universitetets zootomiske Museum. Men endydermere har Hr. Schneider erklæret, at de Rethvaler, som han i 1842 saae jages af det danske Hvalfangerskib Concordia i Nærheden af Kamschatka, aldeles ikke lignede alle hidtil udgivne Afbildninger af den nordlige Rethval. Han har meddeelt mig en Tegning af en saadan Sydhavs-Rethval fra Kamschatka, og da han har havt særdeles megen Leilighed til at iagttage disse Dyr paa sin Reise, og ikke er uövet i at tegne, troer jeg den fortjener Opmærksomhed, skjönt kun udkastet efter Hukommelsen. Den afviger fra den Scoresbyske Afbildning af Grönlandshvalen især derved, at Kroppen er mere för bagved Brystfinnerne; disses bagre Rand har en mindre afrundet Vinkel, deres forre Rand er mere lige; Haleflöiene ere smallere; Ophöiningen for Blæsegattet er mindre fremstaaende; forrest ovenpaa Snuden findes den saa characteristiske Ophöining med Cirripederne: „Kronen“. En stor hvid Plet med uregelmæssig takket Omkreds optager det Meste af Bugens Flade, og strækker sig meer eller mindre hen under Underkjæben; iövrigt er Farven aldeles sort*).

Allerede ovenfor (Pag. 148) omtaltes de Tilfælde, som Scoresby har opgivet af Rethvaler, tagne ved Kamschatka med Harpuner fra Spitzbergen-Hvalfangerne. Her maa altsaa en Krydsning finde Sted mellem

*) Under Trykningen af dette Ark modtager jeg fra Hr. Dr. Schlegel i Leiden, efter et tidligere givet Löfte, nogle Correcturark af Pladerne til det vigtige Værk, Fauna japonica, med hvis Udgivelse han i denne Tid er beskæftiget. Blandt disse Plader findes ogsaa to Afbildninger af Sydhavets Rethval, hans Balæna sulcata antarctica. I det Væsentlige stemme de overeens med Schneiders Afbildning, navnlig i Henseende til Farven, Kronens Udseende o. s. v.; men den angivne Forskjel i Finnernes Form, i Modsætning til Grönlandshvalen, er her ikke udtrykt; ligesom ogsaa Halen og Læberne her angives som ulige mere plumpe end efter Schneider.

de to Arter, og denne synes fornemmelig at bestaae deri, at Grönlandshvalen i nogle Tilfælde streifer ind i Sydhavshvalens Gebeet. Men at ogsaa det Modsatte kan indtræffe, derfor taler idetmindste eet Tilfælde, meddeelt af Chemnitz i „Schriften der Berliner-Gesellschaft naturf. Freunde“ (5. Bd. Pag. 463—465).

En dansk Skipper, siger han, der af nogle anseete kjøbenhavnske Kjöbmænd var udsendt paa Kaskelotfangst til de sydlige Farvande, gik paa Hjemfarten stærkt nordpaa, og omtrent mellem Nyfoundland og Island fangede han „en Nordkaper“*).

„Auf der grossen Nase und dem schwarzen ungeheuren Kopfe „des Nordcapers“, hedder det, „hatten unsere Abentheurer die Wallfischjäger, lauter weisse Schönplaster angetroffen, davon sie nach ihrer eigenen Aussage gar leicht einen Sack voll hätten mitbringen können“. Af disse saakaldte „Schönplastre“ bragte Captainen et Par Stykker, og de befandtes at være den af Walch i „Naturforscher“ 10 Stück (pg. 85) beskrevne og (Tab. 1) afbildede *balanus polythalamius compressus*, der er

*) Til de Benævnelser, der af forskjellige Jagttagere ere blevne brugte i de forskjellige Betydninger, hvorved navnlig stor Forvirring er fremkaldt i Cetologien, hører især Ordet „Nordkaper“. Cuvier synes ubetinget at ville have alle de Hvaler, der i de nordlige Farvande ere blevne kaldte saaledes, betragtede som eensartede med Grönlandshvalen (Ossem, foss. V. 1 pg. 361), skjönt han selv angiver (ibid. pg. 362), at Capcolonisterne med dette Navn forstaae den omkring Cap-Rysten sværmende Sydhavs-Rethval. Det angivne Tilfælde kan imidlertid dog vel bevise, at idetmindste ved enkelte Leiligheder Hvalfangerne ogsaa i Norden have brugt Benævnelsen „Nordkaper“ i den Forstand som Capcolonisterne bruge den, og det er udenfor al Tvivl, at i andre Tilfælde under „Nordkaper“ forstaaes en eller anden Rörhval eller maaskee en Delphinart, nemlig i de Tilfælde, hvor der udtrykkelig angives at de ere fiskeædende (Zorgdrager Wallfischfang Nürnberg 1750. 4. Pag. 112), thi Rethvalerne leve ikke af Fisk. Dog er det meget antageligt, at Cuviers Paastand gjelder i de allerfleste Tilfælde (f. Ex. Martens Reise Pag. 106), hvor Nordkaperen skildres som en Rethval, der især sværmer omkring Nordkap og kun adskiller sig fra Grönlandshvalen ved at være mindre stor og mere livlig; thi de unge Rethvaler holde sig, efter at have forladt Moderdyrene, i Reglen sammen i Flokke (Holböll), ligesom de unge Spermhvaler (see Beale l. c. pg. 51).

de Nyeres Coronula*). Chemnitz tilføier: „Den Nordkaper soll man in dem Bau seines Körpers von einem gemeinen Wallfische durch nichts andres unterscheiden können, als an seinen unruhigen Bewegungen, und an diesen weissen balanis, mit denen jedesmal sein dicker Kopf und seine plumpe Nase wie mit weissen Warzen besetzt erscheint, da auf gemeinen Wallfischen kein Stück derselben jemals angetroffen wird“. (Sammenl. Angivelserne herom i Chemnitz Conchylien-Cabinet VIII Pag. 296)

Det er ifølge de foregaaende Meddelelser vel temmelig vist, at Rethvaler overhovedet aldrig have færdedes ved de europæiske Kyster — Islands og de nordligste Kyster af Lapland altid undtagne — og at selv tilfældige Indbjergninger af dem i alt Fald maae have været yderst sjeldne og uden mindste Indflydelse paa Videnskaben.

Hvis derimod det havde ligget i Rethvalernes Natur, regelmæssig at gjæste de europæiske Kyster, vilde rimeligviis en Fangst af dem have uddannet sig meget tidligt. Thi af alle Bardehvaler give Rethvalerne ikke alene det allerstørste Udbytte ved deres Barder og Spæk; men de ere tillige end ikke saa vanskelige at fange som Spermhvalerne. Ved at modtage Stikket af Harpunen eller Landsen, ere de nemlig ikke saa vilde som disse og meget mindre end Rörhvalerne; og hertil kommer, at de endnu almindeligere end Spermhvalerne, ved at modtage den første Harpun, søge mod Havets Bund (Hvalfangernes „to sound“), undertiden endog i

*) I Henseende til Bestemmelsen af Balanen maa Chemnitz ansees for en paalidelig Autoritet. Det kan ikke betvivles, at det jo har været en af de flade parasitiske Balaner (Coronula), ikke en af de høie (Diadema), hvilke desuden aldrig forekomme paa Rethvaler (men saavidt vides, kun paa B. Boops Fabr.). Hvorvidt Slægten Coronula indeholder flere Arter, er ikke afgjort af Conchyliologerne og kommer her heller ikke i Betragtning, da det i alt Fald er en for de nordiske Hvaler fremmed Form; men fra Nyholland har jeg ved Hr. Preiss modtaget en Coronula, der er meget forskjellig fra den af Walch og Chemnitz beskrevne, hvorimod saavel de jeg har faaet ved Hr. Möller, Læge paa Hvalfangerskibet Concordias første Reise, fra Rethvaler, fangede ved Nyseeland, som de, Hr. Schneider har medbragt fra Rethvaler i Sydhavets nordlige Deel ved Kamschatka, ganske stemme overeens med den.

næsten lodret Retning, hvorved de udmattes overordentlig, dels ved det uhyre Tryk af den overliggende Vandmasse (200 til henimod 800 Favne høi) og dels ved det lange Savn af Aandedrættet. Unge Individuer „drukne“ endog ofte ved denne Leilighed, og synke da (Scoresby Acc. 2, 255), aabenbart fordi deres Lunger have udstødt saa megen Luft, at de ere blevne tungere end Vandet. I denne udmattede Tilstand angribes de let med Landserne og modtage ved dem de dræbende Saar. Endelig holde Rethvalerne sig i Reglen, naar de opgave Aanden, ligesom Spermhvalerne, flydende paa Vandet, hvorimod de ulige mindre fede Rörhvaler almindeligviis strax synke og derved gjerne gaae tabte*).

De ældste Rethvalfangere ere vistnok Grönländerne. Deres Fremgangsmaade var meget lig den ovenanførte af Amerikanerne (Pag. 159) med Kaskelotterne, kun at de istedetfor det lette Træ brugte opblæste Blærer (Holböll), rimeligviis navnlig den af Fabricius (Vidensk. Selsk. Skrifter for 1807—1808, 5te Bind Pag. 151—159) beskrevne Harpunpiil. Deres Fangemaade lignede altsaa den af Oppian beskrevne (v. pag. 159 Anm.).

Ogsaa fra Island og Norge, angive flere Forfattere, at tidligere har været drevet Fangst af Rethvaler, eller idetmindste af store Hvaler overhovedet, f. Ex. Noël (Tableau historique de la pêche de la baleine

*) At denne Synken af den döende Hval maa være en nödvendig Følge af en ringere Fedme, er en Selvfølge. Den grönlandske Reporkak (B. Boops Fabr.), der synes at være den fedeste af alle Rörhvaler, synker (efter Capitain Holbölls Opgivende) i Maanederne Mai, Juni, Juli og August, da den er magrest, ikke derimod senere paa Aaret, da den er federe; de drægtige Hunner, der altid ere forholdsviis fedest, holde sig snarest flydende. De övrige Arter af Rörhval synes altid at synke ved at opgave Aanden. Imidlertid er det vist, at ogsaa Rethvalerne og Spermhvalerne undertiden synke (see f. Ex. Capt. Södrings Dagbog pag. 49, hvor — forunderligt nok — i Oktober Maaned af 14 dræbte Rethvaler ikke færre end 6 siges at være gaaet tabte ved at synke). Undertiden skal dette Tilfælde endog indtræffe med meget fede Individuer, og man antager da som Grunden, at Stikket har rammet Lungerne. Hr. Schneider har imidlertid forsikkret mig at have seet Rethvaler flyde med utallige Brystskaar, medens andre sank efter et Par Landsestöd, og han anfører vist meget rigtigen som Aarsag, at Vandet da er trængt ind i Luftveiene (maaskee især i den store, af Sandifort [Nieuwe Verhandeling der Iste Klasse van het Koninkl. Ned. Instit. Deel III pag. 223 sqq.] beskrevne Sæk paa Strubehovedet).

Paris an VIII. Pag. 5—9) og Scoresby (Account of the arctic regions Vol. 2 Pag. 5—11); men disse Angivelser fortjene kun meget betinget Tillid. Noël (l. c. Pag. 7) og efter ham Scoresby (Account 2, 6—10), sigte, at i den af Kong Alfred den Store udgivne Reise af Normanden Other, som findes i J. Langebeks *Scriptores rerum danicarum medii ævi*, Tom. II, Hafniæ 1773, fol. pag. 107, skildres Hvalfangsten som værende i fuld Gang ved Norges Kyster allerede i det 9de Aarhundrede; men det er dog aabenbart alt for ubestemt hvad der i denne ældgamle Beretning menes med Hvaler. At det ikke har været store Hvaldyr fremgaaer allerede deraf, at Other angiver at have nedlagt 60 i to Dage. I de islandske Beretninger fra det 17de Aarhundrede om Rethvalfangsten anføres den kun som udført af Spaniere og Franskmænd (f. Ex. i Bartholin *Hist. anat. rar. Centur IV pag. 279*). Som Beviis for Islændernes tidligere Hvalfangst anfører Noël (pag. 8—9) et Sted af Kongespeilet (Einers. Udg. Pag. 121); men her er det aabenbart Grinden (*Delphinus globiceps*) der menes. Om „Sletbagen” siges tvertimod udtrykkelig (Pag. 128): „De Folk, som fare paa Söen, frygte den meget, thi dens Natur er at spøge med Skibe.” Kun om „Reidur” (et Slags Rörhval) siges: den bliver endog ofte fangen af Fiskerne, for dens Stilheds og Spagfærdigheds Skyld.” Alt tyder hen paa, at Nordens Indbyggere overhovedet aldrig have været dristige Hvalfangere.

I Olafsens Reise (I, 546) siges rigtignok, at i forrige Tider, da Indbyggerne havde Mod og Evne, byggede visse Mænd, som gjorde Haandværk af Hvalfangsten, store og stærke Baade, og saadanne to eller tre gjorde Selskab for at jage Hvalen.” Men det tilføies udtrykkelig: „at den aldrig blev angreben uden inde i Fiordene,” og det er sikkerligen kun Rörhvaler her tales om. Fremdeles siges (pag. 547): „for nærværende Tid ere de endog meget bange for Hvalerne”, og anføres dernæst „fersk Tyremøg, Svovl, Eener-Riis, Muskat-Nödder, samt stærk Stöien, som de bedste Midler at jage dem bort med.” Om Færingerne siges

ogsaa i det 17de Aarhundrede, at de ikke dristede sig til at befatte sig med de store Hvaler, navnlig Rörhvaler og „Troidhvaler“, men søgte at fordrive dem ved Bævergeil eller Enebærtræ (Debes Færoa pg. 167-172).

Paa hvad Tid den saa indbringende Fangst af Rethvaler har begyndt at drives af de europæiske Folkefærd, er vel ingenlunde let at afgjøre. Dog synes saa meget at indlyse af ovenanførte Bemærkninger, at den først har begyndt, da Hvalfangerskibene vovede sig længere bort fra de europæiske Kyster, navnlig ad Nordpolen til, og Historien beretter, at dette skete i det 15de eller 16de Aarhundrede, først ved Baskerne, der i Begyndelsen gik til St. Lorenzbugten og senere henimod Spitzbergen, efter dem ved Englænderne og Hollænderne, tildeels Fransk-mændene, samt at ikke faa Skibe gik ud fra de nordtyske frie Handelsstæder og tildeels fra Danmark (see Noël Pag. 17—52 og Scoresby Acc. 2, 18).

Fangsten af Rethvalerne, saaledes som den udføres af Hvalfangerskibene, er imidlertid lige saa ugunstig for det videnskabelige Udbytte, som den af Spermhvalerne (see ovenfor). — Afspækningen foretages af Sydhavsfangerne, ifølge Hr. Schneiders venskabelige Meddelelse, paa samme Maade som af Spermhvalen (see Pag. 141-142). Til Bardernes Udtagelse „overhugger man, efterat det første Stykke af Spækstrimlen er indbragt, Overkjæben. En Mand med et Toug om Livet nedlades til den Ende paa Hvalen. Tæt bagved Spouthullerne (Blæsegattet) fæster han en Krog, og ved en dertil anbragt Taille løftes Hovedet noget op i Vandfladen, hvorpaa Overkjæben med en stor Öxe gennemhugges, omtrent i selve Spouthullerne. Denne Afhugning er et saare besværligt Arbeide; Manden har et usikkert, slibrigt Fodfæste, og Hvalkroppen skvalper op og ned i Vandet; hvert Öieblik overstyrtes han af en Sö, og han maa være meget opmærksom paa, ikke at komme ind mellem Hvalen og Skibet, hvor han öieblikkelig vilde blive knust. Saasnart Overkjæbenet er gennemhugget, løsne de paa „Stillingerne“ staaende Baadsty-

rere med deres langskafte Spader den bageste Deel af Ganehuden med de deri siddende Barder, for at de i Sammenhæng med de övrige Barder kunne föres ombord med Overkjæben, og ikke, ved at blive tilbage paa Hvalen, skulle gaae tabt.

Ved Rethval-Fangsten i de nordlige Polarhave var, og er endnu, Fremgangsmaaden ved Afspækningen temmelig forskjellig fra den i Sydhavet anvendte. Scoresby beskriver den (Account 2, 288—302), og Capt. Holböll bekræfter at den endnu er, saaledes: Efterat Hvalen er sikkert ved Siden af Skibet, stige Harpunererne, havende deres Födder bevæbnede med „Sporer“ (lig Iissporer), ned paa den. To Baade, hver under Styrelse af en eller to unge Matroser, tjene til Oplagssted for deres Knive og andre Instrumenter. Efter Anviisning af „Spæskæreren“ (Speksioneer) dele de Huden med Spækket ved dybe Indsnit i aflange Stykker, hvert paa $\frac{1}{2}$ til 1 „Ton“ (à 8 danske Tönder), fæste en Krog med Taille i hvert af dem og skære dem lös, medens de hales i Veiret. Afspækningen skeer först paa Underlivet og Underkjæben, de eneste Dele der ere over Vande; derpaa dreies Hvalkroppen först om paa den ene, dernæst paa den anden Side; begge Finnerne tages af, fremdeles Læberne paa begge Sider, hvorved Barderne blottes og skæres ud i Sammenhæng. Afspækningen fortsættes imidlertid paa begge Sider af Kroppen og tilsidst paa Ryggen. Ogsaa Kjæbebenene (Underkjæben) bringes ombord (hver af dem giver omtrent $\frac{1}{3}$ dansk Tönde Tran). Efter Scoresby fuldendes hele Flensningen i omtrent 3—4 Timer, men ogsaa han omtaler den at være i urolig Sö besværlig og farlig, i haard Sögang uudförlig.

Det vil efter den her givne Oversigt forekomme höist sandsynligt, at Rethvalerne have været aldeles ukjendte for de europæiske Naturforskere indtil det 16de Aarhundrede, da den egentlige Fangst i Nordpolregionerne begyndte — i alt Fald efter enkelte forudgangne dunkle Beretninger om Grönlandshvalen fra de höinordiske Lande og maaskee om

den sydlige Rethval fra det indiske Archipel. Med Hvalfangsten i det 16de Aarhundrede kom de store Barder af Grönlandshvalen til Europa; de gik i Handelen, og brugtes allerede dengang til at stive Klæderne med samt til Stave for Kirkebetjenterne (Belon, La nature & diversité des poissons. Paris 1555. 8vo obl. Pag. 4). De første paalidelige Efterretninger om den nordiske Rethval fik man ved Martens „Spitzbergische oder groenlandische Reise Beschreibung gethan im Jahr 1671“; senere bragte de saare talrige Hvalfangere mange nye Beretninger om dens Levemaade f. Ex. dens Svømmefærdighed, dens Udholdenhed under Vandet, dens Parring, dens Kjærlighed til Afkommet o. s. v., men især om dens Fangst; ved Scoresby fik man desuden en bedre Tegning af Dyret (Account 2, Tavle 12 og 13).

Hvor misligt det imidlertid endnu staaer sig med vore Kundskaber om et saa mangfoldigen iagttaget Dyr, sees bedst deraf, at man endnu ikke er bleven enig om, hvorvidt de langtfra synlige Straaler, der stige op fra Hvalernes Blæsegat eller Spouthul (Næseborene), ere Vandstraaler eller Dampsöiler.

Meget almindelig yttres Forundring over, at saa faa Dele ere blevne hjembragte af de mange hundrede eller tusinde europæiske Hvalfangerskibe; men man har neppe tilstrækkeligen overveiet den Stilling, hvori en Samler maa befinde sig ombord paa et Hvalfangerskib under den Travlhed og Tummel, som der finder Sted under Flensningen af den udenfor Skibet svævende Colos. Det höist ubetydelige Udbytte, som *John Hunter* fik ved en af ham udrustet Skibschirurg paa et Hvalfangerskib (Phil. trans. Vol. 77 Pag. 372) og som netop for dets Ubetydelighed saa ofte er blevet omtalt i Skrifter — et Stykke Hud med Snyltedy — er omtrent hvad alle Samlere, saavel tidligere som nyere, have faaet hjem med Hvalfangernes Skibslæger i de medgivne Glas og Kasser. Dog kan derhos ventes Öinene og Örebenene, saafremt disse Dele sidde ved den ombordbragte Deel af Overkjæben; af et ungt Individ vel og

hele Craniet. Om et fuldstændigt Skelet af et nogenlunde stort Individ kan man derimod neppe gjøre sig Haab ved denne Leilighed, om man end var villig til at udrede de overordentlig store Omkostninger, som dermed nödvendigviis maatte være forbundne. At imidlertid i enkelte Tilfælde nogle Indvolde maatte kunne faaes, sees allerede deraf, at idetmindste 6 eller 7 smaa Fostre af Rethvalen vides at være blevne hjembragte eller ombord undersøgte. Et Foster opbevares i Pariser-Museet, et i Stockholmer-Rigsmuseum (udentvivl det, der anføres i Linnés Museum Adolphi Frederici. Holmiæ 1745. Fol. Pag. 51). Camper har havt et Par til Undersøgelse (*observations anatomiques sur la structure intérieure et le squelette de plusieurs espèces de Cétacés. Paris 1820*); J. A. Bennet et andet (*Natuurkundige Verhandelingen van de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem. V D. 1 St. Amsterd. 1809*), og Roussel de Vauzème et tredie (*L'Institut 1834 Pag. 289 Nr. 69; Annales des sc. natur. 1834. Pag. 125*).

De Dele af Rethvalerne, der have været underkastede en mere eller mindre tilfredsstillende Undersøgelse, ere især Skelettet af den sydlige Rethval, der af et ved Cap indstrandet Individ förtes til Paris (Cuvier *oss. foss. V. I Pag. 374 og 378—381*), Craniet af den nordlige Rethval (Camper og Cuvier), Huden (især Breschet og Roussel de Vauzème: *Ann. des sc. natur. 1834, 2, Pag. 167 og 321*), Fedtet og Bardenne (J. Hunter *Phil. transact. 1787*), Öinene og Örene (*Literaturen i Rapp, die Cetaceen*), Strubehovedet (Sandifort: *Nieuwe Verhandelingen der 1ste Klasse van het Koninkl. Ned. Instit. Deel III Pag. 223 sqq.*), Fostrets Indvolde (Camper, J. A. Bennet, Roussel de Vauzème *l. c.*) og de i dets Kjæber skjulte Tænder (Geoffroy St. Hilaire, *Annales du Museum d'hist. natur. X. 1807. Pag. 364*). (*Literaturen findes vidtlöftigen hos Rapp: „die Cetaceen“.*) Om de allerfleste af de her nævnte Dele kunne nærmere Oplysninger imidlertid ansees for ønskelige, for

ikke at omtale de mange Dele og de mange Livsytringer, der endnu henstaae uundersögte.

I Aaret 1843 bragtes en nyfødt Hvalunge, taget af en engelsk Hvalfanger under Grönlands Vestkyst ved Godhavn (69°), til Kjöbenhavn i Saltlage ved Hr. Major Fasting. Den overlodes det Kongl. naturhistoriske Museum, hvorfra en til Videnskabens Fordringer svarende Beskrivelse tör forventes af de ydre Dele og Skelettet. Indvoldene, der særskilt sendtes nedlagte i Salt, bleve ved Directionens udmærkede Liberalitet overladte Universitetets zootomiske Museum, og ville udgjöre Gjenstanden for en af de fölgende Afhandlinger. Overhovedet tör det maaskee haabes, at inden föie Tid langt mere tilfredsstillende Sendinger af den nordiske Rethval ville kunne komme fra de danske Colonier i Grönland, end fra Hvalfangerskibene overhovedet kunne erholdes.

Medens Rethvalerne aldrig have forekommet, Kaskelotterne nu idetmindste saa godt som slet ikke mere forekomme ved de europæiske Kyster, og medens Haabet om en nöiere Kundskab til dem synes fornemmelig at maatte beroe paa det höst uvisse videnskabelige Udbytte fra Hvalfangerskibene, — forholder det sig ganske anderledes med *Rörhvalerne* eller *Finhvalerne**) (Balænoptera).

*) Der er ingen tilstrækkelig Grund, til at formode, at nogen af Bardehvalerne med Rygfinne skulde mangle de saa characteristiske Furer paa Bug siden, eller at nogen anden Hval skulde have dem. Enhver Benævnelse hentet fra disse Furer er altsaa meget betegnende, og virkelig have Kystbeboerne, der i Reglen kun faae Hvalerne at see drivende som döde Kroppe med Bugen i Veiret, meget almindeligen givet disse Hvaler et Navn derefter. Saaledes Islænderne: „Rengisiskar“, Normændene: „Rörhval“ eller „Rörqval“, hvoraf det Franske „Rorqual“, der endog er brugt som et barbarisk-latinsk Slægtsnavn „Rorqualus“. De Söfarende derimod, der kjende disse Dyr som fritsvømmende, og maaskee aldrig faae deres Bugflade at see, kalde dem naturligtviis snarere efter Rygfinnen (Fin-whales eller Finbacks). I Reglen faaer dog kun een Art, og gjerne den almindeligste eller störste fortrinsviis et af

Finhvaler færdes endnu, ligesom i de ældste Tider, under alle Bredegrader, saavel under Linien som i Havene under begge Polerne, paa den østlige saavel som paa den vestlige Halvkugle, men — som de store Hvaler overhovedet — færdes de fortrinsviis eller næsten udelukkende i de store aabne Have. I de mere indesluttede, saasom Östersöen eller Middelhavet, synes de til ingen Tid regelmæssigt at have opholdt sig. De Rörhvaler, der ere iagttagne ved Frankrigs Middelhavskyst*) eller ved Pommerns Kyst**), have i de allerfleste Tilfælde været døde, for Strømmen drivende Kroppe. De, der vare levende (f. Ex. det ved Rügen 1828), ere saa yderst faa, at de maac ansees som forvildede Individer. Plinius siger kun (de animalib. lib. IX, 6): „Balænae et in nostra maria penetrant“. Efter ham er det maaskee kun Martens, der (i sin Reise Pag. 108) siger, at have seet Finfisk, 1673 i Martsmaaned, „vor (?) der Enge (Straht) von Gibraltar in der Mittelländischen See.“ At det i alt Fald er aldeles umedholdeligt, at en særegen Art af Finhval skulde have sit egentlige Hjem i Middelhavet, saaledes som G. Cuvier og F. Cuvier have villet antage, vil i en følgende Afhandling nærmere blive godtgjort.

Intetsteds ere Finhvalerne stadigt blivende til alle Aarstider. De ere Trækdyr, ligesom Hvaldyrene overhovedet. Deres Trækken viser sig idetmindste tildeels betinget af Aarstiderne; thi f. Ex. ved Grönlands

disse Navne. Saaledes anvendes Navnet Reidur i Kongespeilet kun paa de største Rörhvaler, Grönlændernes „Kæporkak“ (den „rifled“) kun paa B. Boops Fabr., Nordmændenes Rörqual ikke f. Ex. paa „Staurhynningen.“ Men ogsaa Navnet Finwhale eller Finback anvendes af de Søfarende fortrinsviis paa de almindeligste store (korthaandede) Finhvaler, ikke just paa den største Art, der kaldes „Sulphur-bottom“ eller paa de saa almindelig omtalte Hump-backs eller „Bunchs.“

*) F. Ex. i Marts 1797 (see Lacepède hist. nat. des Cétacés pg. 132) og den 27 November 1828 (see Companyo mémoire descriptif & ostéographie de la baleine &c. Perpignan 1830. 4to).

**) April 1825 ved Rügen (see Rosenthal & Hornschuch: Epistola de balænopteris quibusdam Gryphiæ 1825).

Vestkyst forsvinde de om Efteraaret og komme igjen om Foraaret (Hölböll), og ved Spitsbergen indfandt „Finfiskene” sig (Martens Reise Pag. 108) i August, netop ved Rethvalernes Forsvinden. „Mense certe Martio secundum auctores versus mare glaciale migrare incipiunt, & Septembri remigrant, tenebras & horrorem ejus maris fugientes; & partim ad Americam, partim in hasce Europæ oras vadunt: ingruente sane vere aut autumno in nostro littore projiciuntur,” siger Sibbald (Phalænologia nova Octav-Udg. London 1773. Pag. 105). En vis Art Finhval viste sig aarligen ved Bermudas-Öerne fra Begyndelsen af Marts til Enden af Mai. (Phil. transact. No. 1. 1664—65. Pag. 15).

Men Finhvalernes Trækken retter sig ogsaa væsentligen efter Fiskestimerne, thi alle Finhvaler ere fiskeædende. Synet af talrige Dampstötter paa Horizonten, Tegnet paa en sig nærmende Flok af store Hvaler, var selv for de Rystbeboere, der ikke dreve nogen egentlig Hvalfangst, altid höist glædeligt, da det tillige var Tegn paa de sig nærmende Fiskestimer*). Visse Finhvaler fik endog fortrinsviis Navnet: Silde-driver (Sildareki), og Overtroen gjorde disse Hvaler hellige, saa at Loven fastsatte Straf for deres Nedlæggelse**).

Finhvalerne færdes deels enkelte eller i ringe Tal sammen (saaledes sædvanlig de egentlige store „Finfisk”), deels i Flokke. Af den saakaldte Hump-back-whale stöde de Söfarende, især i Sydhavet, undertiden paa saa stort et Antal sammen, at Havet synes bedækket af dem, saavidt Öiet naaer. — Lig Trækdyrene overhovedet söge de ofte med stor Forkjærlighed til visse Steder. Ved Grönlands Vestkyst f. Ex. söger „Keporkaken” endnu, saaledes som den altid skal have gjort, fortrinsviis til „Pissubbik” (64° 40'), eller til Kysten omkring Jacobshavn (69°) og

*) See f. Ex. Pontoppidan Norges naturlige Historie 2, 194.

**) Christ. 5tes norske Lov 5te Bog 12 Cap. Art. 5, see Melchior danske Stats Pattedyr pg. 265.

om Frederikshaab (62°). At det kan være de samme Individer, der aarligen gjæste de vante Opholdssteder, derpaa anførtes et mærkeligt Exempel i det Foregaaende (Pag. 145). Som oftest er det vel ved deres Beliggenhed, at visse Bugter fortrinsviis indbyde Finhvalerne. Afgjort er det, at deres, ligesom Delphinernes, Fangst altid fortrinsviis har kunnet drives i visse Bugter, saasom endnu i Omegnen af *Bergen*.

Der kan heller ingen Tvivl være om, at enhver Finhval jo altid var et kjærkomment Bytte for de fleste Kystbeboere. Som Næringsmiddel foretrække Grönlænderne Huden (navnlig dennes Papillærlag: Grönlændernes „Mattak”), fremdeles Finnerne og Halen; af Norges Kystindbyggere spises (efter Stiftamtmand Christies Opgivende) ogsaa gjerne Tungen, Hjertet og Nyrerne. Kjødet er haardt og seigt; det spises vel af Grönlænderne og tildeels af Norges Kystindbyggere, men bliver dog, som det synes, ganske almindeligen tilsidesat for Delphin-kjødet. (De Gamle holdt Kjødet af Hvaldyr for ufordöieligt. Galen kalder det excrementitielt; i Middelalderen holdtes Tungen „inter delicias”, men iövrigt spistes Kjødet i Reglen ikke). Ogsaa Knoklerne af de store Finhvaler ere meget brugbare og sögte, ikke alene af Grönlænderne, men af Kystindbyggerne i Almindelighed.

Imidlertid er Udbyttet af Finhvalerne aldeles ikke at sætte i Lighed med det af Rethvaler eller Spermhvaler. Kun af visse Finhvaler, navnlig de langhaandede, der indfandt sig ved Bermudasöerne, de saakaldte Hump-back-whales og af den grönlandske Keporkak (der i en senere Afhandling vil blive paaviist höist sandsynligen at være samme Art) er Udbyttet af Tran lönnende, om end ikke nær i den Grad som det af Ret- eller Spermhvaler. De övrige Arter, idetmindste de grönlandske, have et meget tyndt Fedtlag, der kun indeholder lidet Olie. Barderne ere af alle Finhvaler slette eller ubrugelige Handelsvarer.

Paa de europæiske Kyster erhvervedes de fleste Finhvaler sikkert ligesom altid ved tilfældige Indstrandinger. Imidlertid synes ogsaa en regel-

mæssig Fangst af dem allerede i en meget fjern Tid at have været drevet paa visse Steder.

Den Fangemaade, man først anvendte mod dem, var beslægtet med den, der ovenfor (Pag. 152) anførtes allerede i Aristoteles's Tid at være bleven anvendt mod Delphinflokkene. Naar en Finhval enten i sin hidsige Forfølgelse af Fiskestimerne eller ved en forfeilet Cours var kommet ind i en indesluttet Bugt, søgte man først at holde den fra at gaae ud, og dette lykkedes almindeligen, naar kun en enkelt Mand bankede paa Rælingen af en Baad ved Indløbet. Den indespærrede Hval maatte nu nødvendigviis bukke under for de Pile, Harpuner eller Landser, der gjerne i Mængde*) udsendtes paa den. Naar den efter kortere eller længere Tid opgav Aanden, sank den til Bunds, og man ventede nu, indtil den ved de under Forraadnelsen udviklede Gasser lettedes op til Overfladen, hvilket ifølge en ældgammel Erfaring skeer i Løbet af det andet Dögn. (Saaledes angiver allerede f. Ex. Debes i Faeroa Pag. 159 om Grindehvalen: „hvileke der ere nedsjunckne paa Dybet, opflyde anden Dagen, oc drifver til Landet.”)

Det ældste Vidnesbyrd om denne Fangemaade af store Hvaler er fra det 6te Aarhundrede af Isidorus, Biskop af Sevilla (Originum Lib.

*) At man almindeligviis ikke havde havt nödig at give den mange Stik, følger af den ganske almindelig bekjendte Erfaring, at Hvaler let döe af Følgerne selv af et forholdsviis ringe Saar. Et Tilfælde, fortalt af Otto Fabricius, giver et godt Exempel herpaa. Han slog engang, ved at roe mellem en Flok af Keporkak (B. Boops Fabr.) sin Söfuglepiil i en af dem, og denne løb bort dermed. Efter flere Dage bragte en Grönlænder ham hans Piil, som var fundet i et opdrevet Hval-Aandsel (Vdsk. Selsk. Skr. 6te Bd. 1ste H. pg. 79). — Capt. Holböll har oplevet lignende Tilfælde. I 1808 om Efteraaret jagedes en Fuglepiil, af en Penneposcs Tykkelse med et Træskaf af 5 Fods Længde, ind mellem Barderne af en fritsvömmende Tikagulik (B. rostrata Fabr.); Dagen efter drev den död i Land med Pilen. 1830 om Efteraaret drev en anden Tikagulik död i Land ved Godthaab med en Flintekugle i Ryggen, omkring hvilken Saaret var stærkt holdent. — At Döden dog ikke altid følger paa et saa lidet Saar, derom vidne de mange Exempler paa Hvaler, fangne med ældre Harpuner eller store dybe Ar.

XII Cap. 6). Kystbeboerne i Sevillas Omegn beskjød Hvalerne med löse Kastespyd i Form af en Trefork, og — som der udtrykkelig angives — overlod dem derefter til sig selv, indtil de ved Forraadnelsen hævedes til Overfladen. Dog er det uvist, hvorvidt Talen her virkelig er om Finhvaler og ikke snarere om store Delphiner.

Lignende Fangemaade anvendes endnu den Dag i Dag paa Vaagehvalen ved Norges Kyster. Det gjelder at holde den indespærrede Hval fra at forlade Bugten (see ovenfor). Man beskyder den med Kastespyd indtil den synker, udmattet af Blodtabet, og venter derpaa, til den i det næste Dögn, i Reglen ved den tredie Flod, atter hæver sig til Overfladen. (Det Nærmere ved Fangsten see hos Ascanius Icones rerum naturalium 3die Hefte Text til Tab. 26. Pontoppidan Norges naturlige Historie 2, 193. Melchior den danske Stats Pattedyr Pag. 266—267.) I Tillæg til Morgenbladet 1840 No. 190 berettes Fangsten noget forskjelligt af Greve. Der siges, at det sædvanligviis varer 9, ja selv 14 Dage, inden man faaer den indespærrede Vaagehval saa udmattet af Pileskuddene, at man anseer den for at være Döden nær. „Da först vover man sig til den i Baade, kaster Harpuner i den, lader den, for at udmattes mere, slæbe 20 eller 30 Baade efter sig, og faaer den saaledes til at opgive Aanden, hvorpaa den bringes i Land.” (Denne Fremgangsmaade for at faae en Hval dræbt, som kun bliver 12—14 Alen lang, synes dog at være alt for omstændelig, for ikke at sige grusom.)

Det er aabenbart, at denne ældste, simple Fangemaade af Finhvalerne ikke er tjenlig i rum Sö. Af et Kastevaaben vil en Hval aldrig döe förend nogen Tid senere, og da paa et mere eller mindre fjernt Sted. Synker den, vil den saa godt som altid gaae tabt, da den, hvis ei Haierne fortære dens Fedtlag, saa at den bliver for tung til at kunne hæves ved de udviklede Gasser — höist sandsynligen vil drive for Strömmen, og komme op, hvor det ikke staaer til Banemændene at bemægtige sig den. Alligevel anvendes denne Fangemaade virkelig i rum Sö af Lap-

lænderne i Finmarken. De beskyde Hvalerne med Pile, bærende Eierens Mærke, og overlade det til et gunstigt Tilfælde, om det døde Dyr vil komme i deres Værge. (Sir Arthur de Capell Brooke i „Travels in Norway” Pag. 500. Boies Tagebuch gehalten auf einer Reise in Norwegen 1817, Schleswig 1822, 8vo, Pag. 260.)

For at sikre sig Leiligheden til paa ny at angribe Hvalen, og især for at sikre sig den selv, naar den opgiver Aanden og synker, vilde det være nödvendigt at anvende *Harpunen* (med tilhørende Line), ligesom denne almindeligen anvendes ved Fangsten af Rethvalerne og Spermhvalerne. Men herimod stille sig ganske overordentlige Vanskeligheder. Finhvalerne løbe nemlig meget stærkere Fart end hine (Scoresby Acc. 1, 480), og — hvad der er langt vigtigere — Finhvalerne søge ikke — saaledes som Rethvalerne og Spermhvalerne i Reglen gjöre (Pag. 153) — saasnart de føle sig saarede, til Bunds, men flygte med hele den dem mulige Fart afsted i selve Vandskorpen. Dette hænder ogsaa undertiden med Rethvalerne og Spermhvalerne, og ganske almindeligen gaar da Dyret tabt. En Finhval vilde kunne løbe med Harpunen i flere Dage; og at lade sig trække efter, om Nogen havde Moddertil, vilde endda neppe føre til det forönskede Maal: at bibringe Hvalen nye Saar og bemægte sig den; men kun drage Hvalfangerbaaden med en dödtruende Fart i uberegnelig Afstand fra Hvalfangerskibet eller Kysten, indtil Linen sprang og gik tabt tilligemed Hvalen. Scoresby beretter (Account 1, 480) tre Tilfælde af denne Art. I alle tre Tilfælde sprang Linen; i det ene, da Finfisken var mistaget for en Rethval, trak den i omtrent 1 Minut 480 Favne Line ud af Baaden. I et af Martens (Reise Pag. 126) berettet Tilfælde, der ligeledes skete ved en Feiltagelse af Harpunereren, omkom hele Baadens Mandskab.

Finhvalerne lade sig altsaa i det Hele taget ikke fange paa denne Maade. Dog gjelde de her fremsatte Vanskeligheder vistnok i meget forskjellig Grad for de forskjellige Slags Finhvaler. Mindst gjelde de

efter al Sandsynlighed for den lille grønlandske Tikagulik (B. rostrata Fabr.), om hvilken rigtignok Fabricius siger (F. gr. Pag. 41) at den ikke fanges af Grönlænderne formedelst dens Hurtighed („ob velocitatem”), men som dog Capt. Holböll mener neppe vilde kunne mægte Baaden, saa at Grönlænderne maaskee nok kunde jage den, hvis de ellers ansaae dens Fangst for lönnende. — Ved Bermudas-Öerne er det afgjort, at Amerikanerne tidligere have fanget en Art Finhvaler med Harpunen, skjönt rigtignok med temmelig lidt Held. Efter mange forgjæves Forsög, hedder det (Phil. transact. No. 1 Pag. 41), prøvedes Fangsten paa ny med udvalgt Mandskab i Slutningen af det 17de Aarhundrede. Ved 17 Angreb fik de Harpunen fast en 12 Gange og dræbte derved to gamle Hunner og 3 Unger. Den ene af de Gamle var 88 Fod lang og hver Brystfinne 26 Fod, hvoraf allerede kan skjönnes at det har været langhaandede Finhvaler. Den harpunerede Hval siges (Pag. 12) at have trukket Baaden efter sig 6 eller 7 leagues ($1\frac{1}{2}$ — $1\frac{3}{4}$ danske Mil) i $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Time. — Denne Beretning viser Muligheden, men bekræfter tillige Farligheden og Usikkerheden af Harpunfangstens Anvendelse paa dette Slags Hvaler, nemlig de langhaandede.

Den eneste Maade, hvorpaa Finhvalerne med nogenlunde Sikkerhed kunne fanges i rum Sö, synes at bestaae deri, at man, ved at gaae dem tæt paa Livet, begynder Angrebet ved et næsten öieblikkelig dræbende Stik. Lykkes det, da gjelder det derpaa kun om at sikkre sig Kroppen, hvis den synker.

Denne Fangemaade, der maaskee fordrer mere Dristighed og større Færdighed, end alle europæiske Hvalfangere i Reglen have Leilighed at udvise, er allerede i en lang Aarrække anvendt af Grönlænderne ved Colonien Frederikshaab paa „Reporkaken” (B. Boops Fabr.), og O. Fabricius har allerede givet en god Beskrivelse deraf i dette Selskabs Skrifter for 1809—1810, 6te Bd. 1 H. Pag. 76—78. — Flere Mænd ere samlede i en af Grönlændernes største Baade (de saakaldte Kone-

baade)*). Man søger at komme den ganske tæt paa Livet, medens den ligger stille paa Vandfladen. Til den Ende roer man med løse Kajakaarere, som ellers kun bruges til Kajaker. Med dem staae Mændene opreiste til begge Sider, og ved at støde det ene Endeblad af dem næsten lodret ned i Vandet og føre det kraftigen agterud (en Roningsmaade, der kaldes „at pagaye.“ Holböhl), bringe de Baaden meget hurtigt og næsten lydlöst fremad. Tvende af de bedste Harpunerere stille sig i Forenden, hver med sin Landse. Det gjelder at stikke Hvalen tæt bag een af Brystfinnerne og derved træffe Hjertet, og dette udføre de med en saadan Færdighed, at det ikke ganske sjældent lykkes, at see den trufne Hval öieblikkeligen opgive Aanden (Holböhl). Er den mindre heldigt stukken, men dog saaledes, at dens Kræfter kjendeligen aftage, forfølges den, og man søger at lentse den indtil den er död; thi den taaler flere Stik, naar man ei træffer Hjertet. Den dræbte Hval bindes til Baaden ved Remme og buxeres af flere Baade i Land.

Ved denne Keporkakfangst, der gör Grönlænderne saa megen Ære, er (efter Capt. Holböhl's Meddelelse) i de senere 6 Aar bleven indført en saare væsentlig Forbedring af Hr. Kjöbmand Meyer i Frederikshaab. Den bestaaer i, öieblikkelig efter Bibringelsen af det dræbende Landsestik, at anvende Harpunen paa sædvanlig Maade. Den dödelig saarede Hval vil nemlig i alt Fald neppe have større Svømmekraft end en Rethval i Almindelighed, og man kan benytte de to umaadelig store

*) Fabricius siger, at disse Baade ere vel belagte i Bunden med opblæste Kobbblærer (det vil sige: Blærer dannede af et heelt Sælskind, sædvanligviis af den lille *Phoca hispida*. Holb.), for at forhindre dem fra at synke, ifald de skulde kastes omkuld ved et Slag af Hvalens Hale; men Capt. Holböhl har gjort mig opmærksom paa, at det ikke kan have været den meget svagtbyggede Konebaad man har villet forhindre fra at synke, om den rammedes af et Slag af Hvalens Hale, da den ved ethvert saadant Slag uundgaeligen maa aldeles sönderslaaes; det var meget mere hver enkelt Mand der til sin egen Frelse pleiede at føre en saadan Blære med sig, hvilken meget hensigtsmæssige Forsigtighedsregel dog i senere Tid næsten altid forsømmes.

Fordele af Harpunens Anvendelse, nemlig at sikre sig Leilighed til et nyt Angreb, og at sikre sig selve Hvalen om den synker.

Der er al Grund til at antage, at denne Fremgangsmaade ogsaa lod sig udføre paa andre Rörhvaler end Reporkaken (B. Boops Fabr.), thi de ere i Almindelighed ikke vanskeligere at komme nær, mindst den store Finhval, „Finfisken“, „Tunnolik“ (B. physalis Fabr.), der aldeles ikke synes at röbe Frygt for de sig nærmende Baade. Saarede af Landen, vilde de i Reglen ikke have Kraft til at bortdrage Harpunlinien, og ved at synke vilde de mindre Finhvaler („Tikagulik“, B. rostrata Fabr.) ved samme Line kunne holdes oppe ved Haandkraft, de store i alt Fald ved en i Baaden anbragt Vinde. Men Grönlænderne have ingen synderlig Begjærighed efter disse Finhvaler, der afgive saa godt som ingen Tran, og hvis smaa Barder kun ere brugbare ved at opskræbes, som et Slags Krölhaar. At Fangemaaden endnu aldeles ikke er prøvet paa de store korthaandede Finhvaler, ligger iövrigt ogsaa deri, at hine dristige Hvalfangere kun findes i det sydlige Grönland, ved Frederikshaab, medens den egentlige „Finfisk“, Tunnolik, kun nærmer sig Kysterne af det nordlige Grönland, hvor den opholder sig om Sommeren, men, ved at forlade Grönlands Kyster om Efteraaret, gaaer ude i Dybet indtil den dreier om Grönlands sydligste Spidse. (Holböhl).

Men saa villig man kan være til at indrømme denne nye Fangemaades Anvendelighed paa alle Finhvaler, saa varsom bör man være med at antage, at Kystbeboerne nogetsteds skulde have brugt den sædvanlige Harpunfangemaade ved andre Finhvaler end netop de langhaandede (hvortil den grönlandske Reporkak hörer), de eneste, der give noget synderligt Udbytte af Tran, og de eneste, om hvilke man med Bestemthed veed, at de have været Gjenstand for regelmæssig Fangst i aaben Sö, nemlig ved Bermudas-Öerne og ved Grönland. De europæiske Hvalfangere lade Finhvalerne i Almindelighed, navnlig altid de saakaldte Finbacks og Sulphur-bottoms, gaae aldeles uforstyrrede, ofte

saa nær ved Skibene, at de saa at sige kunne naaes med Hænderne. Kun de saakaldte Hump-back-whales, der give forholdsviis mere Tran, fanges undertiden, i Mangel paa bedre Udbytte, inde i Bugter, sædvanligviis paa den ovenfor om Rörhvalfangsten angivne Maade (Pag. 164).

Der er ovenfor (Pag. 149) blevet givet formeentlig gode Grunde for, at de store Hvaldyr, der tidligere have været Gjenstand for Fangst ved visse europæiske Kyster, navnlig i Biscailerbugten, ikke kunne have været Rethvaler. Efter de her om Fangsten af Finhvalerne fremsatte Bemærkninger, vil det maaskee være det meest passende Sted at undersøge, hvorvidt de kunne ansees for at have været Finhvaler.

Det er vist, at Baskerne idetmindste i det 16de og 17de Aarhundrede ved deres egne Kyster dreve Fangsten med Harpun, og der er al Grund til at troe, at denne Fangemaade allerede meget tidligere har været anvendt af dem. Harpunens Brug er overhovedet en meget gammel Opfindelse. Albertus magnus omtaler en Hvalfangst af Hollænderne i det 15de Aarhundrede, udført med Harpun, der enten udslyngedes ved Haandkraft eller ved en egen Slyngemaskine. Men, hvad der er end mærkeligere, allerede Strabo beretter (Geographie 1 Bog. I den Groskurdske Oversættelse Berlin 1831, 8vo, 1ste Deel Pag. 59), at Harpunen med tilhørende Line brugtes ved Sværdfiskefangsten i Strædet ved Sicilien*). Hvalfangsten i Biscailerbugten beskrives ret tydeligt af Rondelet, Aldrovandi, og især hos Scaliger i hans Udgave af Aristoteles historia de animalibus (Tolosæ 1619 Pag. 251): „E specula bascus cum balænam exceptit, signo dato conscendunt omnes lembos. Fuscinas ferreas alligatas fune prælongo injiciunt, inde aufugiunt relicto ferro. Illa adeo excan-

*) Det er formodentlig ogsaa Fangsten med Harpun, der ligger til Grund for Oppians poetiske Fremstilling i hans Halientica 5te Bog, skjönt istedetfor Harpun omtales en Krog med Mading. Den övrige Beskrivelse passer nemlig godt paa Harpunfangsten: Baadenes tause Tilnærmelse, Hvalens Nedstigen i Dybden med slap Line, efterat Krogen har faaet Fæste o. s. v. (sammenl. Pag. 139 Note.)

descit, ut cieat tempestates, mare verrat, piscatorias evertat. Cauda maxime pugnat: ubi lassata est diuturna agitatione, de integro aggressi vulnerant, donec in vitalia ferrum adactum interimat. Inde multo remulco in terram trahunt: inter se lingvam & pingue partiti, cætera vulgo relinquunt vilia." „Quodsi cetus percussus statim in mare abeat", tilføier Ulysses Aldrovandi (de cetis Lib. I. Capiendi ratio) funes abscindunt, & oleum atque operam se perdidisse conqueruntur. Sin statim in fundum descendat &c." — Man seer, at denne Fangemaade, ifølge de ovenfor angivne Erfaringer fra den nyere Hvalfangst, egner sig fortrinlig for Ret-hvaler og Spermhvaler, ligesom den sikkerligen ogsaa kan anvendes paa større Delphiner, men er meget mislig ved de langhaandede, og saa godt som uanvendelig paa de almindelige større Finhvaler. Flere ældre Forfattere, f. Ex. Rondelet (de piscibus Lib. 16), sige udtrykkeligen: „eadem ratione orcæ, physeteres omnesque similes beluæ capiuntur, quam hîc semel expositam aliis locis non repetemus: supervacaneum id enim foret." At det meget almindeligen har været Kaskelotter, gjøres sandsynligt saavel ved Bugtens Beliggenhed ved det atlantiske Hav, hvor de dengang vare saa hyppige, som ved den omtalte Fangemaade og det store Udbytte disse Hvaldyr afgive af Tran. Om Barderne tales endydermere ikke, hvorimod Scaliger (l. c. Pag. 231) anfører: „Ex ejus capite olei factum quantum multa gallica dolia caperent." Endelig angiver ogsaa Rondelet (l. c. Lib. 16 de physetere), som det synes fra en meget troværdig Kilde (Capellanus, Kong Henrik af Navarras Livlæge, „qui non procul a Bajonne habitat, quo in sinu quotannis beluæ capiuntur") udtrykkelig, at Harpunen anvendtes paa Kaskelotterne. — At ogsaa ved Skotlands Ryster Kaskelotter have været bedre kjendt end Finhvaler, synes en Bemærkning hos Sibbald (Phalænologia. Octavudgave London 1773 Pag. 85) at bekræfte. En Finhval var inddrevet 1692 i en Bugt (fretum Moraviense), „at quamvis vulgus id expectabat, nullum tamen Sperma ceti in ea conspectum fuit." — Men Fangsten er i Biscailerbugten

ogsaa bleven anvendt paa en stor Hval, som kaldtes „Gibbar (a gibbero dorso, id est in tumorem elevato, in quo est pinna”, Rondelet lib. 16 Cap. 12). Navnet tyder aabenbart hen paa de saakaldte „Bunch” eller Hump-back-whales, de eneste Finhvaler, som give et lönnende Udbytte i Tran, de eneste som ogsaa nu undertiden söges af Hvalfangerne (og, efter hvad i en fölgende Afhandling vil nöiere blive udviklet, höist sandsynligen de samme Hvaler som de ved Bermudas-Öerne fangne, og som Grönlændernes Keporkak). To Omständigheder staae imidlertid i Veien for at give Benævnelsen denne Tydning. Den ene er, at Rondelet udtrykkeligen angiver om denne Gibbar (hans *Balæna vera*): „pinnae in ventre breviores & minores” — hvilket aldeles ikke passer paa Hump-back-whales, og den anden er, at Navnet „Jubartes”, det forvandskede „Gibbar”, efter flere Forfatteres Opgivende nu skal anvendes af de Søfarende paa de store korthaandede Finfisk. — Saaledes maa Spørgsmaalet om hvilke store Hvaldyr fangedes i Biscaierbugten, foruden Kaskelotter, foreløbigen henstilles med den Bemærkning, at ligesom Stedet forbyder at antage dem for Rethvaler, saaledes forbyder Fangemaaden og det lönnende Udbytte af Tran at antage dem for de almindelige Finhvaler (*B. Boops aetorum* og *rostrata*). — Flere Steder omtales de store „Ribbeen” — sikkerlig Underkjæbebeen af store Finhvaler — hvormed Baskerne omgjerdede deres Haver. Det er ikke usandsynligt, at man af disse endnu kunde finde enkelte Stykker, og at Arten derpaa lod sig bestemme.

I de allerfleste Tilfælde, hvor Talen er om store Hvaler fangne ved de europæiske Kyster, saasom ved Normandiets og Hollands, og navnlig hvergang Hvalerne kaldes „Gras-pois”, det Navn, der nu, forandret til Grampus, anvendes af Englænderne paa næsten alle store Delphiner, maa man nödvendigviis være mere tilbøielig til at antage det for at have været Delphiner, og altsaa ogsaa blive tilbøielig til at holde med Noël, naar han anseer de saakaldte „Walmanns” ved Normandiets Ky-

ster for simple Marsvinefangere, skjönt Cuvier (oss. foss. V. I, Pag. 275) udtaler sig derimod. — Hvis det friske Hvalkjöd, som i det 14de og 15de Aarhundrede var en sögt Handelsvare paa Torvet i flere af Normandiets Byer (Noël pêche de la baleine Pag. 14), har været andet end Tungerne, saa maa det ogsaa have været Delphinkjöd alene, thi af de större Hvaler vrages Kjödet næsten af alle Nationer som seigt og mindre velsmagende. „Caro musculi nullo est in pretio, lingua sola comeditur”, siger f. Ex. Rondelet (de piscibus lib. 16 Cap. II).

Ifølge alt Ovenstaaende maa det vel indrømmes, at en egentlig Finhvalfangst neppe nogensinde har været drevet paa en saadan Maade eller i et saadant Omfang ved de europæiske Kyster, at derved kunde tilbyde sig en gunstig Leilighed til Dyrenes Undersøgelse — med Undtagelse i alt Fald af den paa enkelte Steder i indesluttede Bugter drevne Fangst. Det vil fremdeles være sat uden for al Tvivl, at vi ved Hvalfangerskibene vel kunne vente overordentlig vigtige Meddelelser om Finhvalernes Levemaade og Udbredelse, samt om deres Særkjender fra hinanden indbyrdes og fra de andre Hvaler, for saavidt Særkjenderne kunne hentes fra Iagttagelser paa de frit svømmende Dyr, men aldeles ikke forsaavidt de maae hentes fra de indre Dele, samt at man saa godt som slet ikke tör haabe ved Hvalfangerskibene at faae hjembragt enten Skelet eller andre Dele til nærmere Undersøgelse.

Leiligheden til Finhvalernes nöiere Undersøgelse, navnlig i Henseende til den indre Bygning, har altsaa i ældre Tid og lige til nærværende Öieblik næsten ganske været indskrænket til det Udbytte, der kunde gjøres ved de *tilfældige Indbjergninger*; og disse mener man almindeligviis have tidligere været langt hyppigere paa de europæiske Kyster, ligesom Finhvalernes Mængde i Farvandene deromkring var ulige større.

Denne Mening er saa almindelig antaget, at det maaskee kunde synes overflödigt at undersøge dens Rigtighed noget nöiere. Det kan imidlertid i intet Tilfælde have været den Forfølgelse, disse Dyr have

lidt, hvorved deres Mængde skulde været formindsket; det maatte snarere være den levende Færsel af Skibene ved Kysternes tiltagende Befolkning og de talrigere Havneanlæg. Hvor betydelig denne Formindskelse af Finhvalernes Antal i Farvandene om de europæiske Kyster kan anslaaes til, vil naturligviis være meget vanskeligt at beregne. Men sikkerlig er den langt mindre betydelig, end man sædvanligviis antager, ja det er endog vel muligt, at Finhvaler endnu den Dag i Dag forekomme ligesaa hyppigt ved de europæiske Kyster, som nogensinde. I den ovenfor (Pag. 157) omtalte Fortegnelse af Bodel Nyenhuis angives kun 10 eller 15 Rörhvaler, om hvis Indstranding ved de hollandske Kyster haves sikre Efterretninger fra Aaret 1402 til 1791, nemlig 1402, 1403, 1500, 1501, 1520, 1522, 1566 (?), 1577, 1682, 1791. Denne Liste kan maaskee ansees for meget ufuldstændig; men den synes dog at give en temmelig Vished for, at Indbjergninger af Rörhvaler i ethvert givet lige Tidsrum af det 15de, 16de og 17de Aarhundrede neppe har været større end i Aarrækken 1800—1843, da ikke mindre end 6 Individuer ere indstrandede ved Holland, nemlig 1811, 1826, 1827, (1835 ?), 1836, 1840 og 1841 (see Bodel Nyenhuis l. c. og Schlegel Abhandlungen in dem Gebiete der Zoologie und vergleichenden Anatomie 1 und 2 Heft, Leiden 1841, 1843). Ogsaa ved Norges Kyster synes Rörhvaler, især i Bergens Omegn nu at være lige saa hyppige, som de nogensinde, saavidt Historie og Tradition naaer, have været.

Ved Danmarks Kyster indbjerges for Tiden heller ikke saa ganske sjældent en eller anden Rörhval; men det gaaer dermed endnu, som det vel altid har gaaet. Meget sjældent bliver den skaanet til Brug for videnskabelige Undersøgelser, tvertimod som oftest, i Haab om et betydeligt Udbytte af Tran og Barder, strax hugget op af Kystbeboerne, førend nogensomhelst Efterretning om Tilfældet er naaet til Videnskabsmændene i de større Stæder. — I Aaret 1836 drev en stor Rörhval, vistnok over 70 Fod lang, op paa Vestkysten af Jylland i Nærheden af Aggerkana-

len, men uagtet al min Umage og betydelig Pengeopoffrelse kom jeg kun i Besiddelse af dens Cranium i en temmelig beskadiget Tilstand. Aaret efter derimod meldte Hr. Herredsfoged Wedel-Heinen i Varde mig, at en lille Hval var indbjerget paa Kysten af hans Herred, og at han havde erhvervet sig Skelettet, hvilket han tilbød mig som Gave. For denne særdeles Opmærksomhed aflægger jeg herved offentligen min Taksigelse. — Samme Aar skal en stor Hval være dreven op ved Veile, men strax bleven sönderhugget af Kystbeboerne. — Paa flere Steder af de danske Kyster skulle ligge Stykker af Hvalskeletter, f. Ex. paa Seierö, Hesselö. — Endelig havde jeg den Glæde i Efteraaret 1841, i Tide at blive underrettet om en stor död Rörhvals Indbjergning paa Nordvestpynten af Sjælland. Jeg reiste ufortövet derhen, og Beretningen om Udbyttet af denne Reise vil udgjöre Gjenstanden for en af de fölgende Afhandlinger. — I Löbet af de sidste 9—10 Aar ere altsaa idetmindste fire Rörhvaler indbjergede paa de danske Kyster, og intet Vidnesbyrd haves for, at det tidligere skulde være skeet oftere i et Aartiende*).

Hvad der saaledes synes at gjelde for Hollands, Norges og Danmarks Kyster, kan vel antages at gjelde for de europæiske Kyster i Almindelighed, og det turde være höist sandsynligt, at ligesom en egentlig Fangst af Finhvaler altid har været meget ubetydelig ved de europæiske Kyster, har ogsaa de tilfældige Indbjergninger af dem forhen maaskee slet ikke været större end for nærværende Tid, i alt Fald neppe i nogen væsentlig Grad. — Man beraaber sig meget almindelig paa de Beretninger, der haves fra mangfoldige Kystlande om Mængden af Hval-

*) Schonevelde siger i sin Ichthyologia fra 1624 (Pag. 24): „Etsi Cetacci hi pisces & marinæ beluæ littoribus ducatum Slesvici & Holsatiæ non admodum familiares sunt, fit tamen nonnunquam ut vel mortuæ e mari ejeciantur in siccum, vel per æstum maris in Oceani & Balthici littora altius deferantur, ibique recedentibus aquis relinquuntur & hæcant.” Denne Angivelse kan med fuld Ret siges at gjelde for nærværende Tid.

fiskebeen, hvormed Indbyggerne omhegnede deres Haver eller Marker. Saaledes — ligesom allerede i Alexanders Tid Ichthyophagerne — i Midlalderen Baskerne og Skotterne. Men for heraf at uddrage nogen Slutning om de indbjergede Hvalers Mængde, maatte man nødvendigviis have Underretning om, hvorvidt denne Indhegningsmaade var almindelig, og hvor tætte Hegnene vare. I Aarenes Löb bliver Mængden af de colossale Been fra inddrevne Hvaler, selv om der kun forulykker een eller to Individder aarlig, lettelig stor nok i et Kystland, for at adskillige Gjerder deraf kunne opføres. — Porte, dannede af en Hvals to Underkjæbebeen, ere endnu i vore Dage ikke sjeldne i Nærheden af Kysterne. En Reisebeskriver vil fortrinsviis omtale dem, og lade uomtalt de mangfoldige Porte, dannede paa mere sædvanlig Maade.

Have de tilfældige Indbjergninger af Finhvaler paa de europæiske Kyster altid været omtrent lige saa sjeldne og lige saa usikre som for Öieblikket, saa have de vel ogsaa altid været forbundne med ligesaa mange og ligesaa store Vanskeligheder for videnskabelige Undersøgelser. Hvor mange og hvor store disse Vanskeligheder ere, veed maaskee kun den, der nogensinde selv har været tilstede ved en saadan Indbjergning. Naturforskeren underrettes almindeligviis först seent om Tilfældet og kommer först til Stedet, naar Hvalen allerede er halv opslugget — de indre Dele forraadnede. Han er altid uforberedt paa det besværlige Arbeide, og træffer ved sin Ankomst til Stedet mangfoldige Hindringer ved Kroppens ugunstige Leie, Eiernes Egennytte og Tilskuerhobens Paatrængenhed. Det vil maaskee aldrig lykkes af et og samme Individ at faae baade et Omrids af de ydre Former og en Beskrivelse af de indre Dele. Det er et stort Held, om det lykkes at faae enten hiint alene eller nogle enkelte af disse, eller maaskee hele Skelettet. Det er i Almindelighed endog altid de samme Dele, der gaae tabt: af Skelettet især Bækkenbenene og Brystbenet, de yderste Led af Fingrene og enkelte Hvirvler eller Ribbeen — hvorved uheldigviis Sam-

menligningen mellem Skeletterne indbyrdes, især i Henseende til Artsbestemmelsen, bliver meget mislig; af de ydre Dele gaaer især Rygfinnen tabt — der atter uheldigviis netop er en af de vigtigste Dele for at henhøre Dyret til de af de practiske Hvalfangere opstillede Arter. Man faaer derfor aldrig en kun nogenlunde fuldstændig Beskrivelse af et Individ, der kunde opstilles som Repræsentant for en vis Art, og man kan ei heller med Sikkerhed erstatte det Manglende ved det, der er fundet hos et andet Individ, da man ikke kan være sikker paa Artsligheden.

De store Besværligheder, en Naturforsker har at kjæmpe med ved en saadan Indbjergning af en Hval, ere iøvrigt allerede flere Gange blevne beskrevne. (See f. Ex. Vrolik i Tijdschrift voor natuurlijke Geschiedenis en Physiologie door van der Hoeven en Vriese IV 1837—38 pg. 3—4; Historien om den store Finhvals Indbjergning ved Ostende 5 Novbr. 1827 i Algemeene Konst en Letter-Bode voor het Jaar 1827 Nr. 48 ved van Breda, og fremdeles i Osteographie de la baleine &c. ved Dubar Bruxelles 1828; Historien om Hvalstrandingen ved St. Cyprien paa Frankrigs Middelhavskyst den 27. Novbr. 1828 i Mémoire descriptif & Ostéographie de la Baleine etc. af L. Companyo, Perpignan 1830 o. s. v.) I en af de følgende Afhandlinger vil gives et nyt Bidrag dertil ved Beretningen om den 1842 ved det nordlige Sjælland indbjergede Rörhval (see Pag. 175).

Ved at see hen til alle de Vanskeligheder, der ifølge ovenstaaende Fremstilling lægge sig i Veien for Undersøgelsen af Finhvalerne, bliver det forklarligt, om vor Kundskab endog til dem, skjönt endnu som altid sværmende omkring de europæiske Kyster, ikke findes at være rykket videre frem, end vor Kundskab til Rethvalerne og Spermhvalerne. Og virkelig

vil en Oversigt over, hvorledes Cetologien i Henseende til Finhvalerne har uddannet sig til dens nærværende Standpunkt, kun alt for tydeligt vise, at netop disse Hvaldyr, saavel i zoologisk som i zootomisk Henseende, ere nok saa lidet kjendte som nogen anden Slægt blandt Pattedyrene, eller maaskee blandt Hvirveldyrene overhovedet.

Aristoteles hentede sine meget rigtige Forestillinger om Hvalerne overhovedet — som allerede anført — fornemmeligen fra Delphinernes Undersøgelse, de eneste Hvaldyr, som han kan antages at have faaet til Undersøgelse fra selve Middelhavet. Men han havde dog tillige en meget rigtig Forestilling ikke alene om Kaskelotterne (see Pag. 159), men ogsaa om Bardehvalerne, og disse sidste har han neppe kunnet lære at kjende uden fra de Stykker og de Oplysninger, som erhvervedes ved Alexanders Tog til det indiske Hav, hvor, som bekjendt, Nearchs Flaade stødte paa store Hvaldyr, som man søgte at forjage ved Lyden af Trompeter, men paa hvis Ryst Nearch ogsaa havde Leilighed at iagttage en inddrevet Finhval, der endog beskrives ret tydeligt, navnlig med Hensyn til Bardernes Sæde. (Arriani de expeditione Alexandri libri VII). Hvilken Bardehval det har været, kan kun besvares dermed, at det har været en Art af Finhval, thi Rethvaler færdes neppe saa høit oppe i det indiske Hav. Denne Finhval altsaa kaldte Aristoteles *Mysticetus**). At der vare flere Arter af Finhvaler og af Bardehvaler overhovedet, havde han neppe nogen Anledning til at antage.

Aristoteles's Efterfølgere i Naturstudierne havde, som bekjendt, hverken hans gode Leilighed eller hans Talent, og Kundskaben om Hvaldyrene udartede meer og meer, ligesom de fleste andre Grene af Naturvidenskaberne. Forvexlingen mellem de forskjellige Slags Hvaldyr ind-

*) Schneider (Artedi Synon. pisc. pg. 159) fortolker *Mysticetus* som $\delta \mu\upsilon\varsigma \tau\omicron \kappa\eta\tau\omicron\varsigma$: „mus qui ad cete pertinet“, hvilket synes at være en meget søgt Fortolkning. Langt simplet synes Ordet at kunne forklares sammensat af $\mu\upsilon\varsigma\alpha\zeta$ og $\kappa\eta\tau\omicron\varsigma$ altsaa „Skjæggehval“ med Hensyn til dens af Aristoteles givne Charakter, at den har Haar i Munden.

byrdes og mellem dem og andre store Södyr (især Haiere), Misforstaaelser af tidligere Forfattere, Overtro og Lyst til at fortælle vidunderlige Historier — gjorde Cetologien til en Labyrinth af Urigtigheder og Fabler med enkelte indströede Sandheder*).

Om Finhvalerne — de eneste den Tid kjendte Bardehvaler — vare Forestillingerne saa urigtige i hele Middelalderen, at man, vildledt af Plinius (see nedenstaaende Note), antog Barderne for Öienbrynene til Hvalernes formeentlig colossale Öine. Saaledes ikke alene Albertus magnus i det 13de Aarhundrede**), men ogsaa Belon i Midten af det 16de, da Barderne af Grönlandshvalen, bragte til Europa ved Hvalfan-

*) Plinius siger (XI. Sect. 62 Cap. 36 v. 37): „Musculus marinus, qui balænam antecedit, nullo habet dentes: sed pro iis, setis intus os hirtum & linguam etiam ac palatum”. Tager man dette i den Betydning: „Bardehvalen, som er større end Kaskelotten, har ingen Tænder, men istedetfor disse er dens Mund indvendig og selv Tungen og Ganen besat med (de indad aldeles haarede) Börster”, da indeholder dette ingen anden Feil, end at ogsaa Tungen antages besat med Bardehaar. Men saaledes fortolket stemmer dette Sted, der ventelig er taget fra Aristoteles, slet ikke med et andet Sted — der ventelig er taget fra en anden Forfatter. Han siger nemlig (IX. Sect. 88, Cap. 62): „amicitiæ exempla sunt balæna & musculus: quando prægravi superciliorum pondere obrutis ejus oculis, infestantia magnitudinem vada prænatans demonstrat, oculorumque vice fungitur”. Her sees hiint Udtryk „musculus qui balænam antecedit” taget i den Forstand, at musculus svømmer foran Balæna, og denne skildres som et Dyr med frygteligt store — Öienbryn. Her er altsaa 1) det bekjendte Forhold mellem Naucrates ductor og Haierne overført paa Hvalerne (en meget poetisk Bearbejdelse deraf gives af Oppian i Halieutica 5te Bog Vers 66—110; senere gjentoges det med større eller mindre Tiltro hos alle ældre naturhistoriske Forfattere); 2) „Balæna” gjort til en Bardehval — i hvilken Betydning Ordet fra nu af sees for det meeste at være brugt, og 3) Barderne antagne for Öienbryn.

**) Hans Ord ere: „Spissum & nigrum habet corium super oculos suos, qui sunt valde magni, ita quod quindecim homines large capit fovea unius oculi, & aliquando capit 20: et sunt additamenta per modum ciliorum cornea longitudinis 8 pedum, & minus & plus, secundum quod piscis est major vel minor: et hæc additamenta cornea sunt in figura magnæ falcis (cum qua secant gramina) & sunt ducenta quinquaginta super oculum unum, & totidem supra alterum, & ex parte latiore radicantur in pelle & ex parte strictiore separantur, nec eriguntur ita quod rigescant porrecta de corpore sed jacent disposita a radice oculi versus tempora piscis, ita quod apparent unum os latum sicut magnum vannum, & utitur eo piscis pro coopertorio oculi sui tempore magnæ tempestatis”. En underlig Forvexling af Mundhule og Öiengrube!

gerne fra Spitzbergen, allerede vare i fuld Brug*). — Hans Samtidige Rondelet angav omsider (de piscibus Lugduni 1554 fol. Lib XVI, Cap. 11) deres Sæde i Munden, men rigtignok som siddende saavel i Underkjæben som i Overkjæben. — Endnu i det 17de Aarhundrede anførte enkelte Forfattere, at Barderne sad udvendig paa Hvalerne; Schonevelde f. Ex. (Ichthyologia Hamburg 1624 pag. 24 sqq) udtrykkelig mod Rondelet, at de sad langs ned ad Kroppens Sider. (En Afbildning af en saadan fabulös Form findes iøvrigt ogsaa hos Rondelet, de piscibus Lib. 16 Cap. 14, under Navn af Scolopendra cetacea). Middelalderens naturhistoriske Skribenter kunde have faaet bedre Underretning om Bardernes Sæde enten fra Nearchs ovenomtalte (Pag. 178) Beskrivelse, eller fra „Kongespeilet“, der antages skrevet i det 12te Aarhundrede. I dette anføres paa flere Steder Barderne udtrykkelig at sidde i Munden. Fuldstændig Oplysning i Henseende til Bardernes Sæde opnaaedes endelig hos Rethvalen ved *Martens* i hans Reiseberetning (1672), og hos Finhvalerne ved *Sibbald* (Phalænologia nova 1692).

Ligesom de ældre naturhistoriske Forfattere havde særdeles vrang Forestillinger om Bardernes Sæde, saaledes synes de aldeles ikke at have kjendt noget til de for Finhvalerne saa characteristiske Bugfurer, dem hvorfra de gamle nordiske Kystbeboere almindeligviis hentede Navnet for den almindeligste Finhval (Rörqval, Reidur og „Keporkak“, som, efter Capt. Holbölls Meddelelse, betyder „den riflede“). Rondelet saae dem for første Gang paa et Individ, der laae inddrevet paa Frankrigs Middelhavskyst med Hovedet skjult i Vandet. „Corpore“ siger han (de pisc.

*) Belons Ord ere (la nature & diversité des poissons Paris 1555 pag. 4): „Ce qu'on appelle la coste de Balene, dont les dames font aujourd'huy leurs bustes, & arrondissent leurs verdagades: & que les bedeaux d'aucunes eglises portent en guise de baguettes, ce sont certaines pieces coupees & tirees de ce qui sert de sourcilz a la Balene, & luy couvre les yeulx, & est garnie d'un certain poil fort long aux extremittez: c'est ce que les Latins appellent *Prætenturas*, & qu'ilz disent luy servir de mire & conduite dedans l'eau“.

Lib. 16 Cap. 14) „erat striato, nescio an natura an eventu quodam, ut ob pinguedinem a sole liquefactum, partibus aliis desidentibus, aliæ prominentes manserint, quemadmodum in striatis columnis aliæ partes eminent, quæ striæ vocantur, aliæ cavæ, quæ canaliculi & strigiles”. Sibbald beskrev dem først meget tydeligt (*Phalænologia nova* 1692), men Anderson (*Nachrichten von Island, Grönland etc. Hamburg 1746*) kjendte endnu saa lidt til dem, at han kun omtaler dem med følgende Ord (pg. 198): „Seine Haut liegt ihm gleichsam los auf dem Leibe, mit vielen Falten und Runzeln”.

En stor Forvirring herskede ogsaa lige indtil det 18de Aarhundrede angaaende Blæsegattene hos de store Hvaldyr overhovedet. De vare af Aristoteles og Plinius kaldt *Fistulæ*; man tænkte sig disse som to vidt fremstaaende Rör, hvorfra udstødtes høie Vandstraaler, og saaledes viste de sig i Olai magni æventyrlige Afbildninger (*Hist. de gentibus septentr. Romæ 1555*); men i Analogie med Forholdet til Haierne antog man fremdeles disse Spröitehuller forskjellige fra Næseboerne, og da nu nogle Iagttagere ikke nævnte Spröitehullerne men Næseboerne, opstod utallige Forvexlinger og Misforstaaelser, hvorom endnu vil blive Tale i en af de følgende Afhandlinger.

Hvad enten der altsaa forhen har været eller ikke har været større Leilighed ved de europæiske Kyster til at undersøge Finhvaler, vist er det, at de naturhistoriske Forfattere lige indtil Slutningen af det 17de Aarhundrede kun i ganske enkelte Tilfælde selv have iagttaget et indbjerget Individ deraf, og da ikkun undersøgt det meget overfladisk. Den ene væsentlige Forskjel mellem Rethvalen og Finhvalerne, Manglen af Rygfinne, synes Rondelet (*de pisc. Lib. 16 Cap. 14*) først at have angivet, formodentlig ifølge Hvalfangernes Beretninger fra Polarhavet. En Adskillelse af Finhvalerne i flere Arter var neppe Tale om paa den Tid. Martens (i hans paa egne Iagttagelser rige Skrift: *Spitzbergische oder groenlandische Reise Beschreibung gethan im Jahr 1671. Hamburg*

1675. 4to) adskiller, overeensstemmende med de Erfaringer, han havde Leilighed at gjøre paa et Hvalfangerskib, særdeles strengt mellem Ret-hvaler og Finhvaler, men antyder aldeles ikke, at der blandt de sidste skulde findes forskjellige Slags, kalder dem meget mere kun med det almindelige Navn „Finfisk“, og omtaler ikke deres Bugfurer — overeensstemmende med den indskrænkede Leilighed, man fra et Skib har til at iagttage de fritsvømmende Hvaldyr.

Særdeles vigtigt blev da det af Sibbald 1692 udgivne Skrift, *Phalænologia nova, sive observationes de rarioribus quibusdam balænis in Scotiæ littus nuper ejectis*, Edinburgi 1692 4to, senere London 1773. 8vo). Sibbald erkjendte tilfulde hvori hans Samtidige feilede i Studiet af Naturen. Han siger (Octavudgaven London 1773 Pag. 2): „*Universa natura inspicienda est. Quod cum nulli homini concessum sit, collatis per omnes gentes studiis investiganda rerum Natura est; & quæ quæque Regio nova profulerit exponenda. Nec præjudiciis indulgendum est, quod proclive est iis qui de integra rerum Natura systemata scribunt, dum super paucis exemplis theoremata extruunt, eaque pro veris ut data supponunt, quæ accurato scrutinio falsa deprehenduntur. Historiæ Naturalis etiam Scriptoribus sæpe causa erroris est, quod eam nimis arctis terminis includant, & ad suæ mentis captum metiantur. Seposita ergo omni anticipatione, ipsa rerum Natura inspicienda est, eaque solum proferenda, quæ accurata super ea meditatione, non nostris aut aliorum suspicionibus, sed rerum fide nituntur*“. Saa rigtigt fattede Sibbald Naturstudiets Væsen!

I Sibbalds *Phalænologia* træffes ikke alene flere egne Iagttagelser af indbjergede Hvaldyr, men ogsaa den første bestemte Inddeling af Hvaldyrene overhovedet. Bardehvalerne adskilles i de tofannede (Rethvalerne) og de trefannede (Finhvalerne), om hvilke han blandt andet rigtigen angiver (pag. 67), at de have Næseboer og ikke fremstaaende Spröiterör. Af Finhvaler iagttog han selv to. Den første (1690 Novbr.) var 46 Fod lang; Rygfinnen sammenlignes med et Horn, var altsaa lang og

smal. Han holdt den for at være af det Slags Hvaldyr (ex eo genere), som Aristoteles kalder *Mysticetus* og Plinius *musculus*, fordi den havde „pilos in ore suillis similes”. Den anden (1692 Sptbr.) var den allerede (Pag. 145) omtalte „Hollie-Pyke”, og, paa Grund af at Underkjæben fandtes forholdsvis meget bredere paa dette Individ, ansaaes den af Sibbald for en særegen Art. Den var iøvrigt 78 Fod lang, Brystfinnerne 10 Fod lange; Rygfinnen 3 Fod lang og 2 Fod høi, Afstanden mellem den og Haleföiene over 12 Fod og 10 Tommer. — En tredje Rörhval, der angaves at være 80 Fod lang, drev samme Maaned paa denne Kyst, og Sibbald henførte den til samme Art, dog uden selv at have seet den.

De forskjellige Skrifter, der udkom i Europa i første Halvdeel af det 18de Aarhundrede, udbredte intet nyt Lys over Hvaldyrenes Historie overhovedet eller Finhvalernes i Særdeleshed. Egede (det gamle Grönlands nye Perustration Rbhvn. 1741) omtaler af Bardehvaler 1) Finfisk, 2) Rethval og 3) Nordkaper — ved hvilken Adskillelse han aabenbart viser, ikke at have benyttet Grönlændernes, men kun de europæiske Hvalfangetes og Forfatteres Anskuelse. — Anderson (Nachrichten von Island, Grönland &c. Hamburg 1746) anførte, uden egne Undersøgelser, foruden den almindelige „Finfisk”, endnu Gibartes (Jupiterfisk) og (efter Dudley's foregaaende Anmeldelse) Nordamerikanernes Bunch eller Hump-back.

Imidlertid begyndte Naturhistoriens systematiske Periode ved Udgivelsen af Linnés „Systema Naturæ”. I Henseende til Hvaldyrene fulgte Linné ganske sin Ven og Samtidige Artedi. Han stillede dem som en egen Orden (Plagiuri) blandt Fiskene, hvilket dog rettedes i 10de Udgave. I denne Udgave (1759) adskiltes fire Arter af Bardehvaler, nemlig Rethvalen (*Mysticetus*), den egentlige eller Martens's Finfisk (*physalus*) og de to Sibbaldske Arter. — Denne Artsadskillelse fik almindelig Indgang. Den Martenske Finfisk antoges at mangle Bugfurerne; de to Sibbaldske fik Navnene *boops* og *musculus*, hvorved endnu skete den Forvexling, at det sidste Navn tillagdes den med den angivne bredere

Underkjæbe, skjönt det netop ikke var den, Sibbald havde kaldt saaledes*). Iövrigt angaves ved hver Art især en forskjellig Stilling af Blæsegattet, eftersom de forskjellige Beskrivere havde benævnt dettes hos alle lige Plads enten „frons” eller „medium caput” eller „vertex”; og den ældre Vildfarelse, at Blæsegattet var forskjelligt fra Næseboerne, gav endnu bestandig Anledning til, at det snart benævnedes „fistula” snart „nares”.

Det er let at see, at denne hele Artsadskillelse af Finhvalerne kun var begrundet dels paa den löse (og urigtige) Formodning, at Martens's Finfisk ikke havde Bugfurer, dels paa den usikre Angivelse at een af de Sibbaldske Finhvaler havde en bredere Underkjæbe. Naturligviis kunde derefter de af og til indbjergede Finhvaler aldrig bestemmes, og de maatte alle gaae ind under det fælleds Navn „boops”, hvorved man almindeligviis forestillede sig et fra de Söfarendes „Finfisk” (physalus) forskjelligt Dyr.

Medens saaledes Zoologerne aldeles ikke havde kunnet udfinde en Artsforskjellighed blandt Finhvalerne, vare Kystbeboerne ved de paa Hvaldyr rigere Have komne til et ganske andet Resultat.

Som den længst bekjendte Fortegnelse paa de forskjellige Hvaldyr overhovedet kan man vel nævne de gamle Islænderes, der staaer i Kongespeilet (12te Aarhundrede). Foruden „Hafgufan” og to andre fabelagtige Dyr („Horshvalur og Rödkæmning”), for hvilke de glubende Delphiner — Orca — og maaskee Haierne ligge til Grund, anføres 21 forskjellige Arter, hvoraf idetmindste de 7 ere Delphiner, 1 Hyperoodon,

*) En væsentligere Forvirring bragte Linné ind ved senere, efter egen Iagttagelse af et Rethvalfoster (see ovenfor Pag. 159) at tillægge mysticetus den samme Character: „maxilla inferiore multo latiore” (Mus. Ad. Frider. Pag. 52), og derpaa i 10de Udgave af Syst. nat. at sige om den Sibbaldske *Finhval*: „modo hic a mysticeto sufficienter distinctus”.

1 Narhval, 1 Raskelot og to Rethvaler (Sletbag og Nordhval). Til Finfiskene synes at maatte henregnes 6, nemlig „Skiælling“, „Ravnhval“, „Geirhval“, „Fiskedriveren“, „Haver-Kat“ og „Reidur“. — Denne Fortegnelse ligger til Grund for næsten alle senere fra Island, navnlig den af Thomas Bartholin (Hist. anat. rar. Cent. IV Hafn 1657 pag. 272 hist. 24) meddeelte. De til Finfiskene hørende synes at være: „Skjeljungur, Sandlæja, Hrafn-Reidur, Geirreidur, Sildarreki, Haffur-Ritte, Hafreidur og Stepireidur“. Her findes altsaa endnu to Arter (Sandlæja og Hafreidur) föiede til dem i Kongespeilet. — Hos Torfæus (Gronlandia antiqua Hafniae 1700) er kun Kongespeilets Fortegnelse ligefrem oversat. — I den Kgl. danske Veterinairskoles Bibliothek findes i et islandsk Manuscript, med dansk Oversættelse og raa Afbildninger i Omrids, en Fortegnelse, der ligeledes fornemmelig er begrundet paa den i Kongespeilet, men desuden indeholder flere af de hos Bartholin gjorte Tilföininger og andre lignende. Maaskee er dette en Copie af den Original, hvoraf Bartholins Fortegnelse er taget.

De nyere Islændere skjelne ikke nær saa mange Slags Rörhvaler eller Hvaldyr overhovedet. I det 18de Aarhundrede regnede de, efter Olafsen (Reise igjennem Island, Sorö 1772, 4to 1 D. Pag. 541), til de Bardehvaler („Skidisfisk“), som mangle Bugfurer, ikke alene „Sletbakr“ men ogsaa „Hnufubakr“, et Navn, der tydeligen minder om Hump-back eller Bunch og Baskernes Gibbar, men paa hvilken udtrykkelig angives at Bugen er slet. Blandt Rörhvalerne („Rengis-Fiskar“ eller „Reydur“) nævnes kun en stor og en lille Art, nemlig „Steipe-Reydur“ og „Hrafn-Reydur“ eller „Hrefna“, og desuden — hvad der vidner om Beretterens ringe Kundskab om Dyrene selv — Andarnesia, de Norskes „Nebbe-Hval“, Færöernes „Dögling“. Denne Beretning om de höinordiske Hvaler er, som bekjendt, afskrevet paa mangfoldige Steder.

Ogsaa i de nyere Fortegnelser, som Anglo-Amerikanerne have opgivet fra St. Lorenz-Bugten, nemlig Dudley (Phil. transact. Vol. 53,

1725, Pag. 258) og Hector St. John (Forster i 5^{die} Stykke af Beiträge zur Völker- und Länderkunde) findes kun faa Arter. Af Finhvaler har den Første kun: 1) the Finback-whale og 2) the Bunch or Humpback-whale; den sidste ligeledes kun to, nemlig Sulphur-bottom og Humpback eller Bunch. De Søfarende have i nyere Tid fortrinsviis optaget disse Benævnelser, og adskille især Hump-back eller Bunch fra Fin-back og Sulphurbottom. Den sidste angives for at være den største.

Overhovedet synes de ældste Fortegnelser, som fortrinsviis hidrøre fra Kysternes Stambeboere, altid at indeholde det største Antal af forskjellige Hvaldyr. Saaledes er navnlig den efter Aleuternes Opgivelser af Chamisso (Acta Leop. Carol. Tome XII, 2, Pag. 249 med Figurer efter Indbyggernes raa Omrids) meddeelte Liste paa de forskjellige Hvaler endnu talrigere end Kongespeilets, medens derimod Pallas (Zoographia rosso-asiatica Vol. 1 Peterb. 1831) kun anfører tre Arter af Finhvaler ved de russiske Polarkyster.

Disse forskjellige Angivelser om Artsforskjelligheden blandt Hvaldyrene overhovedet og Finhvalerne i Særdeleshed bleve kun meget lidt paaagtede af Zoologerne. Kongespeilets og Bartholins Fortegnelse stod vel aftrykt, sædvanligviis med mangfoldige Forvanskninger af Ordene, hos de fleste ældre Forfattere, men uden nogensomhelst Indflydelse paa de opstillede Resultater. — Större Held havde de esquimoiske Grönlænderes Liste. Den indeholdt fire forskjellige Finhvaler, nemlig: „Tikagulik, Reporkak, Reporkarnak og Tunnolik”. — Otto Fabricius kom til Grönland og lærte her denne Adskillelse af de derværende Finhvaler at kjende. De to første fik han Leilighed til selv at iagttage, og han anerkjendte dem som artsforskjellige. Havde han ved Siden af de erfarne Kystboeres Mærker søgt at udfinde mere videnskabelige Artscharacterer, saa vilde han med Rette være bleven anseet som Begrunderen af Finhvalernes Artsadskillelse, ligesom han var det af Sælens. Men ulykkeligviis

gik han — overensstemmende med den Tids Aand — ud fra den meget slet begrundede Forudsætning, at disse grønlandske Finhvaler vare Repræsentanterne for de i Systemet allerede opstillede Arter. Af saadanne havde han hine tre Linnéiske: physalus, boops og musculus, og for en fjerde Finhval troede han at kunne antage den af Pontoppidan kort før (Norges naturl. Historie 1755. 2 Bd. pg. 200) under Navn af Balæna rostrata opstillede „Nebbehval” (de Nyeres Hyperoodon), idet han ved de datidige ufuldstændige Beskrivelser forlede til at antage den for at have Barder.

Saaledes skete det, at skjönt Fabricius havde en rigtig og temmelig tydelig Forestilling idetmindste om de tre af hine grønlandske Finhvaler, maatte han dog, ved at tillægge dem disse höist usikre systematiske Navne, næsten vælge i Blinde. Rigtigst valgte han maaskee ved at kalde den store grønlandske Finhval, „Tunnolik”, physalus; men han havde selv aldrig seet den, thi den fanges aldrig, men faaes kun ved tilfældige Indstrandinger, som neppe forekomme uden i det nordlige Grönland, og yderst sjeldent ved Frederikshaab, hvor Fabricius levede. Han kunde derfor i sin Fauna gr. ikke angive at den havde Bugfurer, skjönt denne Angivelse dog netop her var langt nödvendigere end ved boops og rostrata. Vel udtalte han sig senere (Vid. S. Skr. 6. D. Pag. 65) udtrykkeligen derover, med de Ord, at det var „den store Rörhval (altsaa med Rör eller Furer paa Bugen) eller store Sildhval som han holdt for *Finnefisken*, i Grönland kaldet Tunnolik, som er Balæna Physalus Linnæi”; men denne hans Forklaring blev, saavelsom hele den Afhandling, hvori den forekom, saa godt som aldeles upaaagtet, og Navnet physalus maatte forlede de europæiske Zoologer til at antage den store grønlandske Finfisk „Tunnolik” for en Bardehval med Rygfinne og uden Bugfurer. — At Fabricius kunde falde paa at anvende det Linneiske Navn boops paa Grönlandernes Keporkak, kan kun forklares ved den aldeles intetsigende Cha-

racteristik, som dengang ledsagede de forskjellige Finhvalers Navne i Systemet. Vist er det, at denne Reporkak er en Art, som dengang og endnu længe efter slet ikke var bekendt af de europæiske Zoologer (*Balænoptera longimana*), og maatte være ny for Fabricius. Formodentlig har Fabricius ladet sig lede deraf, at Reporkaken var den almindeligste store Finhval ved de grønlandske Kyster, og boops var det Navn der anvendtes paa de fleste store Finhvaler, der indstrandede ved Europa. — Om muligt endnu uheldigere var det, at Fabricius tillagde den lille grønlandske Bardehval, Tikagulik, det systematiske Navn *rostrata*, det vil sige ansaae den for det samme Dyr som *Andarnefia* eller de Nyeres *Hyperoodon*, om hvilken ulykkelige Feiltagelses Følger vil blive talt i en senere Afhandling. Naar Fabricius endelig tillagde den af ham aldeles ukjendte grønlandske Repokarnak Navnet *musculus*, saa var det vel kun, fordi der ikke vare andre Navne for Finhvaler tilbage i det linneiske System at vælge iblandt.

Fabricii *Fauna groenlandica* (Hafniæ 1780, 8vo) fik snart en afgjørende Indflydelse paa Bestemmelsen af de höinordiske Dyr, og saaledes navnlig af Hvalerne. *Balæna rostrata* optoges ganske almindelig som en ny Bardehval (hvorved Nebbehvalen maatte gaae af Glemme), og man troede at kjende fire Finhvaler, nemlig den glatbugede (*physalus*, som ogsaa fik det gamle Navn *Gibbar*), den almindelige store Finhval (boops, som fik Navnet *Jubartes*), den store Finhval med den brede Underkjæbe (for hvilken Sibbalds *Hollie-pyke* laae til Grund, men som beholdt Linnés Benævnelse *musculus*) og den lille Finhval (som beholdt det den ved en Feiltagelse tillagte Navn *rostrata*). Disse fire Arter indførtes i alle systematiske Værker ikke alene hos Compilerer, som f. Ex. Bonnaterre (*Cetologie Paris 1789 4to*), men ogsaa hos Lacepède i hans beröimte *histoire naturelle des Cétacés Paris XII*, og selv hos den af Kundskaben om Rethvalerne saa höit fortjente practiske Hvalfanger Sco-

resby (Account of the arctic regions Edinb. 1820. 8vo). Desmarets tilføiede (Mammalogie Paris 1820. 4to) endnu fire Arter fra det japan-ske Hav, ifølge de derfra til Lacepède sendte Beretninger.

For den store Georg Cuvier kunde en saa löst begrundet Artsbestemmelse ikke være tilfredsstillende. Han viste (Recherches sur les ossemens fossiles Paris 1822, 3^{die} Udgave 1825 Tom. V, 1 pg. 364-365) Sandsynligheden af, at den glatbugede Finhval aldeles ikke eksisterer, at Navnet Jubartes vel kun er det forvandskede Gibbar ligesom ogsaa „Jupiterfisk“, at musculus Fabr. ikke er opstillet uden efter Grönlændernes Fortællinger, og endelig at rostrata Fabr. i Grunden ikke havde anden Character end dens Lidenhed, der ogsaa maatte tilkomme unge Dyr af større Arter. Han antog derfor, at alle nordiske Finhvaler maaskee kun henhøre til een eneste Art, hvorimod han opstillede en ny Art „Balænoptera australis“ efter et fra Cap tilsendt Skelet med paafaldende lange Brystlemmer og flere andre let iöinefaldende Characterer; men desuden antog han en egen Art i Middelhavet efter enkelte tilsendte Been fra et ved Frankrigs Sydkyst inddrevet Exemplar (1797). Denne sidste Art kaldte han mediterranea. — Dog tilføier Cuvier efter denne med saa streng Kritik indførte Reform, at han ingenlunde vil paastaae, der ikke skulde være flere Arter, men kun opfordre til nye Iagttagelser, uden hvilke endog alt, hvad man har over denne Gjenstand, ikke vil kunne fortjene Navn af Videnskab.

Den Cuvierske Balænoptera australis optoges eensstemmigen som en ny Art. Hans B. mediterranea derimod ingenlunde af Alle, skjönt den syntes bekræftet ved et paa Frankrigs Sydkyst 1828 indstrandet Exemplar. (Companyo Mémoire descriptif & ostéographie de la baleine &c. Perpignan 1830. 4to; F. Cuvier histoire naturelle des Cétacés 1836. Pag. 334 sqq.)

Paa den anden Side gjorde flere Erfaringer det meer end sandsynligt, at der virkelig findes en særegen lille Art af Finhval i de nord-

lige Farvande. Foruden Otto Fabricii Vidnesbyrd tjente især en af Knox meddeelt iagttagelse (the naturalist's library. Mammalia Vol. VI Edinb. 1837. 8vo Pag. 142 sqq) som Beviis herfor. Det af ham iagttagne Individ var fanget i Februar 1834 i Firth of Forth. Det var kun 10 Fod langt og havde kun 11 Par Ribbeen og i Alt 48 Hvirvler — medens den almindeligere Finhval har 15 Par Ribbeen og 63 Hvirvler — en Forskjellighed som ingenlunde kan antages hos Individer af een og samme Art. — Den norske *Vaagehval* vidstes desuden kun at blive 20 til 30 Fod, og at være fundet drægtig kun 28 Fod lang (see Melchior: den danske Stats og Norges Pattedyr Kbhvn. 1834 Pag. 266). Dr. Krøyer bekræftede denne Erfaring og søgte at opstille som ydre Arsmærker for denne lille Art, at „Barderne ere hvide af Farve og deres to Rækker fortsættes lige til Overkjæbens Ende, hvor de løbe sammen; Brystfinnerne ere hvide mod Midten saavel paa Under- som Overfladen”, medens B. Boops efter Fabricius har sorte Barder, og foran i Kjæben et aabent Rum uden Barder, og dens Brystfinner paa Overfladen ere ganske sorte paa Underfladen ganske hvide. Dr. Krøyer gik herved ud fra den ikke rigtige Forudsætning, at boops Fabricii var eensartet med boops Autorum (Naturhistorisk Tidsskrift 2. Bind, 6. Hefte 1840 Pag. 637).

Endnu langt bestemtere characteriseret som særegen Art var imidlertid det ved Elbmundingen 1824 indstrandede Individ, som derfra bragtes til Berlin og iagttoges af *Rudolphi* (Abhandl. der Königl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin aus dem Jahre 1829. Berlin 1832 Pag. 153 sqq) og *I. F. Brandt* (Medicinische Zoologie von Brandt und Ratzburg 1 Band Berlin 1829 Pag. 122 sqq). Hvad der strax afgav dets Særkjende vare de lange Brystfinner, idet de udgjorde over $\frac{1}{4}$ af hele Dyrets Længde. Vel mindede disse lange Brystfinner Form stærkt om den Fabriciske Beskrivelse af hans Boops: „Pinnæ pectorales magnæ obovatae oblongæ, margine postica integræ, regione cubiti parum fractæ, antice autem rotundato-crenatae” (F. groenl. Pag. 36); og *Rudolphi* næ-

rede virkelig den Formodning (Pag. 155), at her først var den egentlige *B. Boops Fabr.*, men da han dog savnede flere andre af Fabricius angivne Characterer, navnlig de tre Rader runde Ophøininger paa Overkjæben, hvorpaa Fabricius sætter megen Priis som Artsmærke, og Navnet boops desuden, som Rudolphi saa rigtig bemærker, er brugt i mange forskjellige Betydninger, opstillede han dette Individ som Repræsentant for en egen Art, under det passende Navn: *longimana*. Denne Rudolphiske *B. longimana* taltes af flere, især tyske, Zoologer som den tredje Art af Rörhval ved Siden af *australis* og boops, saasom af Brandt og Rapp, hvorimod de franske og engelske Zoologer, endog Monographen F. Cuvier, synes ganske at have overseet denne hele mærkværdige Iagttagelse.

Imidlertid stod denne *B. longimana* længe som et Særsyn i de nordlige Haves Fauna. Det var aabenbart nok, at den maatte være et langveisfra forvildet Individ, thi et saa characteristisk colossalt Dyr kunde ikke antages at have sit egentlige Hjem i Nordsöen eller endog i dennes Nærhed, uden oftere at være blevet iagttaget. Og dog lode sig kun efterhvert ganske enkelte Tilfælde af lignende langhaandede Finhvalers Forekomst ved de europæiske Kyster, navnlig ved Skotland (Transactions of the Wernerian Society Tom 1 pag. 201), maaskee endnu det af Ascanius (Icones rerum naturalium Kbhn. 1806. Tab. 26) afbildede Individ. Derimod fandtes saadanne langhaandede Finhvaler omtalte stadigen at forekomme ved Bermudas-Öerne (Phil. transactions Nr. 1 pag. 41, see ovenfor Pag. 167). Men ogsaa den Cuvierske *Balenoptera australis* har meget lange Brystfinner og blandt de Afbildninger, Chamisso har givet (Nova acta Acad. Leop. Carol. Vol. XII) af Aleuternes Træfigurer af Hvaler, har især een (Tab. 12 Fig. 5) af dem ikke mindre lange. Formodningen laae saaledes overmaade nær, at den ved Elbmundingen strandede *B. longimana*, ligesom og hiin ved Skotlands Kyster indstrandede langhaandede Rörhval, kunde være Individier, der vare forvildede fra Sydhavet eller Atlanterhavet, med andre Ord, at de kunde være samme Art

som Cuviers *Balænoptera australis*. Men paa den anden Side var der meget der talede for, at *B. longimana* maaskee snarere var ligartet med den Fabriciske *B. Boops*, og Rudolphi var, som allerede anført, mere tilbøielig til denne sidste Antagelse, uagtet de ikke ubetydelige Uoverensstemmelser med den Fabriciske Beskrivelse.

Sammenligningen mellem Skeletterne ansaaes da, ligesom endnu, for den meest afgjørende. Denne Sammenligning lod sig anstille mellem *longimana* og Sydhavets Finhval, thi af denne sidstnævnte havdes G. Cuviers Beskrivelse efter Pariser Museets Exemplar, og netop i den meente Rudolphi at finde al for væsentlige Afvigelser fra de for *longimana* fundne Forhold, til at en Artsidentitet kunde antages. Reporkakens Skelet var derimod aldeles ubekjendt. Fabricius omhandler det ikke, og intet europæisk Museum vidstes at besidde noget Stykke deraf, endsiget et fuldstændigt Exemplar. Her var Veien altsaa endnu aaben for Formodninger. Dog var det aabenbart mere sandsynligt om et til Nordsøen forvildet Södyr, at det var kommet fra Havet om Grönland end fra Sydhavet. Imidlertid viste Schlegel (Beiträge zur Charakteristik der Cetaceen i hans Abhandlungen aus dem Gebiete der Zoologie und vergleichenden Anatomie 1. Heft. Leiden 1841. 4to), at denne formeentlige Uoverensstemmelse mellem Skeletterne af *longimana* og Sydhavets Finhval kun laae i en besynderlig Feiltagelse af Rudolphi, idet denne ved at slaae efter i Cuviers Ossemens fossiles havde forvexlet Beskrivelsen af *Balæna australis* med Beskrivelsen af *Balænoptera australis*, (en Feiltagelse, som paa den meest forunderlige Maade atter er begaaet af Fredr. Cuvier; see Schlegel Pag. 45). Schlegel lærte desuden Sydhavets langhaandede Rörhval at kjende i flere Exemplarer fra Japan og Java, og bestyrkedes fuldkommen i Artsligheden mellem *B. longimana* og *australis*, hvilke han nu til sammen kaldte *Balæna sulcata antarctica*. Det udførligere Beviis for denne Artsidentitet vil han iövrigt först levere i den forventede Fauna japonica. *B. longimana* maatte, efter hans Mening, være et sydfra gjennem Atlan-

terhavet forvildet Individ, thi den langhaandede Form af Finhvalerne antog han at være egen for Sydhavet, den korthaandede for de nordlige Verdenshave. Selv til Grönland meente han at den antarctiske Finhval maatte kunne komme, eftersom Fabricius ved Beskrivelsen af sin Boops idetmindste tildeels syntes at have havt en *B. sulcata antarctica* for Öie. Derved gik den af de fleste tyske Zoologer opstillede tredie Finhvalart atter ind, og da Schlegel ikke vilde anerkjende den saakaldte Middelhavets Finhval, *musculus F. Cuv.*, hvis væsentlige Character sattes i en meget bred Underkjæbe, da han heller ikke vilde indlade sig paa de Grunde for en Artsforskjellighed, der ere hentede fra Størrelsen og de forskjellige Angivelser af Hvirvelantallet eller fra Iagttagelserne af smaa drægtige Individuer — saa bleve Finhvalerne ved ham atter reducerede til 2 Arter: *Balæna sulcata arctica*, der indbefattede alle de korthaandede, og *B. sulcata antarctica*, der indbefattede alle de langhaandede Individuer.

Ifølge Dr. Schlegel skulde altsaa den nordlige Halvkugle i Grunden kun have een eneste Art af Finhval, nemlig de korthaandede, og den sydlige ligeledes kun have eet Slags, nemlig de langhaandede — kun at undtagelsesviis den ene eller anden Art kunde gjæste den fremmede Halvkugle. Disse Resultater, hvortil denne nyeste Monograph over Hvalerne er kommet, hvis Stemme i et zoologisk Spørgsmaal maa have den største Vægt, bevise noksom, at alle de hidtil angivne Artsforskjelligheder mellem de korthaandede Finhvaler indbyrdes ikke ere tilfredsstillende for Videnskabsmanden; men de bevise sikkerligen ikke, at jo andre og mere tilfredsstillende Characterer skulde være at finde. G. Cuvier erklærer sig lige utilfreds (*Oss. foss. V. 1 pg. 566*) med de hidtil givne Artscharacterer for Finhvalerne indbyrdes — skjönt han dog antager to Arter af korthaandede (see *Pag. 189*) —, men hvad han paa næste Side tilføier, er allerede anført (*Pag. 189*) som vidnende om, hvor liden Vægt han selv lagde paa de Resultater, der af de forhaanden værende Erfaringer kunde uddrages.

At nu virkelig Spørgsmaalet om Finhvalernes Artsforskjellighed ingenlunde kan ansees for at være tilfredsstillende besvaret paa den af Dr. Schlegel angivne Maade, og at meget mere det af Cuvier anførte Savn af nye Oplysninger gjelder endnu med fuld Styrke, godtgjør allerede den Omstændighed, at alle practiske Jagttagere af Hvalerne, saavel i Syd som i Nord, paa det Bestemteste skjelne flere Slags iblandt dem. Hvalfangerne i Sydhavet adskille navnlig Hump-backs (eller Bunch), Finbacks og Sulphur-bottoms. De kjende dem fra hverandre dels paa den forskjelligt dannede Rygfinne, dels ogsaa paa den forskjellige Svømme- og Blæse-Maade, Kjendemærker i hvis Anvendelse Hvalfangerne ere særdeles övede. Paa den anden Side har Capt. Holböll givet mig de tilforladeligste Beviser for, at de grønlandske Finhvaler: „Reporkak, Tunnolik og Tikagulik” ere indbyrdes aldeles forskjellige Dyr. „Reporkaks” Artsforskjellighed indlyser allerede deraf, at den alene er Gjenstand for Fangst, den spædeste Unge saavel som den fuldt Udvoxne — men ingen af de andre Slags; og at „Tunnolik” er artsforskjellig fra „Tikagulik”, indlyser strax deraf, at den förste af disse Finhvaler, der kun nærmer sig Kysterne af det nordlige Grönland, allerede som diende Unge er lige saa stor som den drægtige eller med sin Unge gaaende „Tikagulik” og 3 til 4 Gange større end Ungen. Capt. Holböll har fremdeles givet mig stor Sandsynlighed for, at der i Grönland findes idetmindste endnu een Art Finhval, Reporkarnak, maaskee to Arter. Regne vi nu hertil, at G. Cuvier, denne vigtige Autoritet, ogsaa efter Skeletternes Undersögelse har opstillet to Arter af store (korthaandede) Finhvaler ved de europæiske Kyster, nemlig hans boops og hans Musculus eller mediterranea (see Pag. 189), saa maatte man vistnok let kunne overbevises om, at der virkelig gives flere Arter Finhvaler saavel i Syd som i Nord. — Men denne Overbeviisning bliver Videnskaben kun til Nytte ved at opfordre til det egentlig videnskabelige Arbeide, og dette staaer endnu tilbage at udföre, det nemlig: at udfinde, hvori disse forskjellige

Arter Characterer bör sættes, og hvorvidt hine i Sydhavet adskilte Arter ere forskjellige fra dem i de nordlige Farvande. Som Bidrag til dette Maals Opnaaelse vil man finde en ikke ubetydelig Række Undersøgelser i nogle af de følgende Afhandlinger.

Hovedopgaven, som Forfatteren har stillet sig, er imidlertid Hvaldyrenes anatomiske Undersøgelse. Den zoologiske udsprang i Grunden kun af den Nødvendighed, at faae de undersøgte Individuer nöiagtig bestemt, og dette lod sig — saavidt Forfatteren ifølge de forudskikkede Anskuelser kunde skjønne — efter Videnskabens nærværende Standpunkt aldeles ikke udføre. Denne Mangel maa antages endnu at hæfte ved alle tidligere anatomiske Beskrivelser af indbjergede Rörhvaler, og den vil først kunne hæves, om de beskrevne Individuer maaskee senere af selve Beskrivelsen lade sig bestemme. Men Beskrivelserne have heller aldrig i og for sig kunnet gjøre Krav paa at være tilfredsstillende for Zoologen eller Zootomen. Paa Grund af de ovenfor (Pag. 176) angivne Vanskeligheder ved Undersøgelser af disse colossale Kroppe, har man hverken paa selve Strandingsstedet kunnet gjøre Undersøgelsen endog kun nogenlunde omfattende og nöiagtig, eller kunnet indbjerge de vigtigste Dele endog kun nogenlunde fuldstændigt for senere Undersøgelse. Samtlige i de europæiske Museer hidtil opstillede Skeletter ere meer eller mindre defecte, især i Henseende til Brystbenet, Bækkenbenene og Fingerledene, som oftest ogsaa i Henseende til Hvirvel- og Ribbeen-Antallet; fornemmelig om de førstnævnte Knokler hersker endnu stor Usikkerhed, og de mere skjult liggende Knokler af Hovedet have endnu aldeles ikke kunnet undersøges. Af de indre Organer har hidtil kun saare ufuldkomne Brudstykker været opbevarede i Museerne, og hvor stor Uvished der hersker i Henseende til dem, kan bedst skjønnes af den mærkelige Angivelse,

Bb*

der i Aaret 1838 er giort af den fortjente Prof. Vrolik (Tijdschrift voor natuurlijke Geschiedenis en Physiologie. 4de Deel Pag. 8 sqq.), at den störste Deel af Tarmene og Maverne skulde ligge i en egen Sæk mellem Bugmusklerne og Huden. Om man altsaa end just ikke vil indrömme, at vore Kundskaber til Finhvalernes indre Organer ere saa indskrænkede, som de angives at være af Vrolik (l. c. pag. 2—5), da i alt Fald John Hunter har givet en rigtignok kort og ufuldstændig, men dog paalidelig Oversigt af Brystets og Bugens Indvolde hos en liden Rörhval (*B. rostrata?*) i Phil. transact. Vol. 77, 1787 (Observations on the economy of Whales), maa man dog sande, at mangfoldige af de indre Dele hos Bardehvalerne overhovedet og Rörhvalerne i Særdeleshed endnu ere aldeles uundersögte og at de samtlige trænge til at undersöges nöiere.

Det er blevet sagt, at et Arbeide over Finhvalerne, der for Tiden skulde kunne stifte sand Gavn for Videnskaben, maatte være stöttet paa nye Iagttagelser og Undersögelser, og det er blevet paastaet, at saa godt som intet kunde haabes fra de europæiske Hvalfangerskibes Fangst, meget lidt fra de tilfældige Indbjergninger ved de europæiske Kyster. Det gjadlt altsaa at finde nye Kilder til dette Studium. — En saadan har Forfatteren troet kunde findes i den regelmæssige Fangst af Bardehvaler, og navnlig af Finhvaler, der endnu drives paa visse Steder, nemlig i Omegnen af Bergen og ved de grønlandske Colonier. — Vel vilde man tage Feil ved at troe, at Erhvervelsen af de nödvendige Dele ikke ogsaa her skulde have store Vanskeligheder. Ved den i Bergens Omegn anvendte Fangemaade (Pag. 165) har Naturforskeren i intet Tilfælde let med at undersöge Kroppen og de allerede halvt forraadnede Indvolde, end sig med at erhverve Skelet eller Indvolde. Fangsten betragtes som en Folkeforlystelse; af Ascanius sammenlignes den endog med Romernes Söfægtningforlystelser, og ved Siden af Naturforskeren troe mangfoldige Tilskuere sig lige berettigede til at undersöge, hver paa sin Maade. Et stort Antal Personer ere Hvalens egentlige Eiere, hver med forskjellig

Andeel: den, der først opdagede Hvalen, den der først saarede den, den der gav den det dræbende Pileskud (hvilket kjendes paa de Mærker, der ere vedhæftede hver Piil især), Banemanden ved sidstforudgaaende Hvalfangst eller endog hans Arvinger, Enhver overhovedet, som har hjulpet til ved Fangsten — med alle disse Folk maa underhandles, og Mangen afstaaer meget nødigen fra sin Andeel. En Deel af Spækket brændes strax til Tran, det meste nedsaltes saavel som Kjødet, for senere at spises; men det meest uheldige, især for Zoologen, er, at Halefinnen og Rygfinnen holdes for at være det allerlækkreste, og at Underkjæbebenene søges med stor Begjærighed, da de, som bedre taalende Slid end Tømmer, anvendes til de saakaldte „Kvalbeen“ i Baadene. Man vil heraf skjønne, at foruden de nødvendige meget betydelige Vanskeligheder ved Undersøgelsen og Opbevaringen af colossale Dyr's Dele, møde her især de, at Kroppen aldrig kan faaes uden allerede halvforraadnet, ikke undersøges uden idelig Forstyrrelse af Eierne og af Tilskuerne, ikke erhverves uden vidtløftige Underhandlinger, og at især enkelte meget vigtige Dele, saasom Halefinnen, Rygfinnen, Underkjæben o. s. v. i de fleste Tilfælde ville gaae tabte for Videnskaben. Endelig vil man see, at det af de forskjellige Hvaler — forudsat at der virkelig gives flere Arter — egentlig kun er den saakaldte Vaagehval, man kan have Haab om at faae. — Ikke færre eller mindre Hindringer møde ved Hvalfangsten i Grønland. Jeg troer ikke at kunne gjøre bedre, end derom at gjengive den udmærket erfarne Captain Holbølls egne Ord, som ere tagne af et Manuscript over Grønlands Cetaceer, hvilket han har anbetroet mig til Afbenyttelse for disse Afhandlinger, og som ved flere Leiligheder vil tjene til Oplysning, hvergang dog med Anførelse af hans egne Ord og af hans Navn.

„Det kunde muligen antages“, siger han, „at det vilde være saare let at faae de nødvendige Dyr til Undersøgelse og Opmaaling i Grønland, hvor der findes en saa stor Mængde Cetaceer; men dette er ingenlunde

„Tilfældet, uagtet Individernes Antal af flere Arter (f. Ex. *Balæna Boops*,
 „*Fabr.* og *Delphinus albicans*) er saa stort, at jeg ikke troer at overdrive
 „naar jeg siger, om man endog giver Cetaceerne en lang Levetid, vilde
 „man dog, naar alle de Individer som döe en naturlig Död drev til Kysten,
 „faae mere Spæk end man behövede, og ikke have nödig mere at efter-
 „stræbe de levende Cetaceer, ja neppe engang at fange Sælhunde. Men
 „at finde en död Cetacee hörer i den Grad til Sjeldenhederne, at det
 „ulige oftere indtræffer paa Jyllands Kyst end paa enhver Kyststrækning
 „i Grönland af samme Udstrækning. Aarsagen til denne sjeldne Fore-
 „komst af döde Cetaceer, formoder jeg er den Mængde Haier, der her
 „opfylde Havet og vise sig som ved et Trylleslag, saasomt en Hval eller
 „et andet stort Södyr er dödt, især dog naar Dyret döer under Vandet,
 „mindre naar det dræbes i Vandskorpen. Disse graadige Dyr fortære
 „strax det Spæk som er under Vandets Overflade, og da Spækket især
 „holder Kroppen oppe, synker denne derved stedse mere, og giver Haierne
 „stedse meer at tære paa, indtil den omsider falder tilbunds for ganske
 „at vorde deres Bytte. Kjödets angribe de ikke synderligen, saalænge der
 „endnu er Spæk paa Kroppen. Ved Norges og andre Landes Kyster er
 „det ikke sjeldent, at en död Hval hæver sig fra Bunden, naar Forraad-
 „nelsen begynder; i det grönlandske Hav er, og maa det ifølge Oven-
 „staaende være yderst sjeldent.

„Men findes engang en död Hval, da er man ofte ikke nærmere
 „Maalet; thi Grönlænderne ere lige saa begjærlige efter Huden (*Matak*)
 „og Spækket, som Haierne. Saaledes hænder det da meget sjeldent, at
 „nogen Europæer i Grönland kommer til at see en Hval heel og holden.
 „Idetmindste ere altid *Haleflöiene* afskaarne, thi disse ere især en Deli-
 „catesse for Grönlænderne.

„Hertil kommer endnu, at naar man undtager de mindre Delphi-
 „ner, fanges kun to Arter Cetaceer i Grönland, nemlig *Rethvalen*, *Ba-*
 „*læna mysticetus* — hvilket dog nu er saa sjeldent, at i de 15 Aar jeg

„har været Inspecteur i Sydgrönland, er kun fanget sex Individier — og „*Keporkaken*, Balæna Boops Fabr., der ofte fanges ved Colonien Frederikshaab. Er man nu endog tilstede hvor en Hval fanges, vil det dog „blive saare vanskeligt at faae den nöie undersøgt, förend Grönländerne „flænse i den. Mig er det aldrig lykkedes, ja jeg tvivler endog paa, at „det nogensinde vil lykkes, med mindre man engang bliver nærværende „ved en Hvals Fangst kort efter en foregaaende Fangst. I Henseende „til de indvendige Dele, da beskadiges disse vel ikke af Grönländerne, „men det er forbausende hvor hurtigt deres Forraadnelse begynder. En „Hval, fanget idag, vil imorgen have Indvoldene i Oplösnings Tilstand”.

Men paa den anden Side lovede disse Fangsteder visse Fordele, der kunde blive af störste Indflydelse paa Cetologien.

1) Paa hine Fangsteder paastaae de erfarne Mænd, at der virkelig findes flere forskjellige Slags Finhvaler, og det er af disse kun eet Slags, som jages, men dette jages i alle Aldere, og kjendes med Bestemthed af Fiskerne fra de övrige Rörhvaler. I Grönland og fortrinsviis ved Frederikshaab, jages navnlig kun *Keporkak*, *Fabricii* *Balæna* *Boops*, ikke derimod *Kepokarnak*, *Tunnolik* eller *Tikagulik*, der alle ligeledes ere Finhvaler (see Pag. 186); i Norge jages kun *Vaagehvalen*, ikke derimod *Storhvalen* eller *Sildhvalen*. Ifölge heraf maatte man, selv hvis Angivelser om de flere forskjellige Arter er rigtig, dog altid kunne stole paa, at de nedsendte Stykker hörte til en vis bestemt af disse Arter, hvilket man aabenbart ikke kan ved de tilfældige Strandinger. Dette er ved Hvalernes Undersögelse af stor Vigtighed, da man af saa colossale Legemers Dele ikke lettelig kan faae alle fra et og samme Individ. Her altsaa lod det sig vente, idetmindste af enkelte Arter lidt efter lidt at faae en fuldstændig Kundskab om en Finhvals ydre Former, og indre Bygning.

2) Men ved at faae Dele af disse bestemte Finhvalarter i alle Aldere, af begge Kjön og fra flere forskjellige Individier, maatte det fremdeles vise sig, hvorvidt Alders-, Kjöns- og individuelle Forskjelligheder

strække sig hos disse Hvaler. Herved atter maatte man komme til Visshed om, hvorvidt de ved tilfældige Indstrandinger iagttagne Individuer kunne ansees for hørende til samme Art eller ei.

Fra disse Fangsteder altsaa lod det sig haabe at faae Stof til en Række nye Undersøgelser over Finhvalerne. De følgende Afhandlinger ville allerede tilstrækkeligen vise, at dette Haab opfyldtes endog over Forventning. Paa hver af Fangstederne vandt jeg en Ven, der med en betydelig Indflydelse ifølge sin Embedsstilling, forbandt den meest levende Interesse for Naturvidenskaberne. Deres Venskab for mig og deres Interesse for mine Undersøgelser var saa ubetinget, at jeg kunde stole paa, fra begge Steder at faae Alt, hvad der overhovedet paa Stedet var at faae henhørende til mine Undersøgelser, og trods de store Vanskeligheder, der, som ovenfor anført, ere forbundne med at faae Dele af store Hvaler og besørge dem i god Tilstand bortsendte, har jeg ad denne Vei faaet et saa rigt Stof, at saavel Alders- som Kjöns- og individuelle Forskjelligheder tydelig nok lade sig eftervise for disse to Arter: den grønlandske Reporkak og den norske Vaagehval. Saameget skylder jeg mine Venner: Herr Capt. Holböll i Grönland, hvem jeg allerede skylder saameget i Forveien, og Hr. Stiftamtmand Christie i Bergen. Jeg veed ikke at takke dem, uden ved at benytte det mig betroede rige Stof efter bedste Evne og sørge for, at deres mange Opofrelser ikke blot komme mig, men Videnskaben til Gode.

Blandt de mange tilsendte Dele vare ogsaa to *Fostre af den grønlandske Reporkak*, hvoraf det ene skyldes den nu afdöde Kjöbmand Egede i Upernavik, og *tre Fostre*, temmelig ulige i Udvikling, *af den norske Vaagehval*. Disse Fostre have fremfor alle de övrige Dele været til største Nytte ved mine Undersøgelser. Cuvier (ossemens foss. V. 1. 367) mener, at man, da det er umuligt at have alle Delene af saa colossale Dyr i et Museum, fortrinsviis bör holde sig til Skelettet eller i alt Fald til Hovedet. Jeg er overbeviist om, at hos Bardehvalerne Hovedet ingenlunde

hörer til de Dele, paa hvilke Artscharactererne ere lettest at kjende, og Hovedet er derhos af større Individuer altid meget vanskeligt at erholde. Derimod troer jeg, at af et drægtigt Dyr — og de fangne Hvaler ere meget ofte drægtige Hunner — ingen Deel er vigtigere til Artsbestemmelsen og Undersøgelsen af de ydre og indre Dele overhovedet, end Fostret, medens tillige Fostret hörer til de mindst agtede Dele i de Folks Öine, der kun söge Spæk og Been. I Fostret kan man ikke alene faae en fuldstændig Oversigt over hele Skelettet, især ogsaa over de löserede tilheftede eller lettere brækkelige Dele deraf, som tildeels ere de allervigtigste ved Artsbestemmelsen; men man faaer dem tillige i deres naturlige Leie og Forbindelse. Man faaer foruden det fuldstændige Skelet tillige alle de blöde Dele, og ogsaa dem faaer man i deres naturlige Leie og Forbindelse. Man kan oversee alle Delene med eet Blik. Man faaer saa at sige hele Hvalens Anatomie i Miniatur — og det er netop det, som man ved disse colossale Dyr trænger til. Man faaer Leilighed til at have Individuer af forskjellige Arter eller flere Individuer af samme Art stillede ved Siden af hverandre til Sammenligning, en Fordeel som vil vurderes af Enhver, der har seet flere Hvaler, men i ganske forskjellige Stillinger og til forskjellig Tid, ja af Enhver, der har villet sammenligne de store Hvalskeletter i Museerne. — Denne Anvendelighed af Hvalfostrene som Repræsentanter hver for sin Art, saavel i Henseende til de egentlige Artsmærker som til Bygningen overhovedet, kan imidlertid kun gjælde paa en meer eller mindre betinget Maade. I alle Tilfælde maatte en muligst fuldstændig Sammenligning skee med de tilsvarende Dele hos de voxne Dyr — og her var det især saa vigtigt, at jeg kunde stole paa, fra disse Fangsteder at have Dyr af samme Art. De fölgende Undersögelser ville vise, at Anvendeligheden maaskee er sikkrere og gjelder for flere Dele end man skulde være tilböielig til at formode. Dog ville de tillige vise, at den i Henseende til adskillige Organer og Forhold virkelig slet ikke gjelder, og i hvert Fald gjelder den naturligviis atter kun

for Fostre af en vis Grad af Modenhed. Ganske smaa Fostre maatte til denne Anvendelse komme ulige mindre i Betragtning. — Men saadanne Hvalfostre, navnlig de, paa hvilke endnu Foetalkrumningen var kjendelig, og af saadanne fik jeg flere af Vaagehvalen, bleve i en anden Henseende interessante, idet Foetalformerne overhovedet her i mange Henseender vare lettere iöinefaldende end paa Fostre af nogetsomhelst andet Dyr. Udbyttet af disse smaa Hvalfostres Undersögelse vil findes i flere af de fölgende Afhandlinger; med Hensyn til de ydre Former er det fremstillet i den næstfölgende.